

N:o 59.

Af herr **Clason**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående reglering af löneförhållandena m. m. vid kammarkollegium.

I Kungl. Maj:ts proposition n:o 101 angående reglering af löneförhållandena m. m. vid kammarkollegium framhålles (sid. 52), beträffande *kammararkivet*, att i senare tid fråga väckts därom, att detta arkiv skulle i en eller annan form sammanslås med riksarkivet och ställas under dess vård och inseeende.

Förslag om kammararkivets förening med riksarkivet.

»Frågan om en dylik sammanslagning», heter det i departementschefens motivering, »hvilken emellertid visat sig vara förenad med vissa svårigheter, bland annat af den anledning, att kammarkollegium ansett sig för sin ämbetsverksamhet behöfva ständig tillgång till åtminstone vissa delar af kammararkivet, sammanhänger ock i viss mån med frågan om möjligheten att bereda en rymligare och lämpligare lokal för kammararkivet eller de delar af detsamma, som eventuellt skulle till riksarkivet öfverflyttas. Sistberörda spörsmål är för närvarande under utredning, men ovisst torde vara, huruvida detsamma under den närmaste tiden kan erhålla sin lösning. Med hänsyn till dessa förhållanden anser jag mig icke för närvarande böra föreslå uppförande å kammarkollegii stat af någon ny ordinarie tjänsteman å kammararkivet, utan torde frågan härom böra anstå till dess frågan om detta arkivs ställning till riksarkivet hunnit afgöras.»

Yttrandet är närmast föranlett af ett inom löneregleringskommittén under vissa förutsättningar framställt förslag, att den nuvarande aktuariefattningen i kollegiet skulle förvandlas till en biträdande arkivariebefattning, och ligger sedermera äfven till grund för Kungl. Maj:ts beslut att icke biträda ett af kollegiet framburet yrkande om anställande af en andre ordinarie vaktmästare i kammararkivet.

Den princip, som sålunda häfdats — principen att nya tjänsteinnehafvare icke böra uppföras å kammararkivets nya lönestat, då dess totala omgestaltning för närvarande står på dagordningen — synes emellertid med skäl böra utsträckas att gälla äfven om nuvarande befattningar vid kammararkivet. Däremot torde ej kunna invändas, att en sådan bestämmelse kunde vara obehöfelig, eftersom såsom generellt villkor för hela kammarkollegiets löneroglering skall gälla, att befattningssinnehafvare därstädes skola vid en möjligen inträdande förändrad organisation af ämbetsverket eller dess afdelningar — däri inbegripet äfven öfverflyttande af vissa dess göromål till annat verk — vara pliktiga att, med bibehållande af lön och tjänstegrad, underkasta sig förändringar i tjänstgöringsskyldighet. En eventuell omorganisation kan nämligen mycket väl tänkas inträda, utan att vid dess genomförande de gamla befattningarna skulle blifva behöfliga med just *samma* tjänstegrad och aflöning som förut. Endast genom att vid den nu föreslagna lönerogleringen icke slå fast platser i arkivet i en viss bestämd form vinner man alltså garanti att vid den eventuella ombildningen — här den ifrågasatta föreningen af riks- och kammararkiven — kunna röra sig med största möjliga frihet och, obunden af andra hänsyn, kunna reglera förhållandena uteslutande efter sakliga grunder. Genom ett motsatt förfaringsätt åter skulle man hafva bundit sin handlingsfrihet på ett sätt, som vid en eventuell omoglering kan verka hämmande. Vid öfriga i senare tid föreslagna lönerogleringar har ock den princip tillämpats, att platser, hvilkas ombildning samtidigt varit ifrågasatt, icke uppförts å den nya staten med där eljes tillämpade lönebelopp. Det synes på denna grund skäligt, att jämväl vid nu föreslagna löneroglering för kammarkollegium kammararkivariefattningen *vare sig* uppföres å indragningsstat *eller*, om så anses lämpligare, uppföres å staten endast med nuvarande lönebelopp, i hvilket sistnämnda fall, därest sådant befinnes skäligt, för dess nuvarande innehafvare i stället på *extra* stat kunde beviljas ett lönetillägg, motsvarande skillnaden mellan hans nuvarande löneinkomster och dem, som enligt den nya staten skulle tillkomma honom.

Med de mera formella skäl, som tala för en sådan åtgärd, förena sig i detta fall äfven reella grunder af synnerligen tungt vägande beskaffenhet. Det är nämligen af största behof påkalladt, att den ifrågasatta föreningen af kammararkivet med riksarkivet *snarast möjligt blifver*

en verklighet. Den kräfves både af omsorgen om en ytterst viktig stats-egendom, af berättigade fordringar på förståndigt användande af statens tillgångar, af hänsyn för den med historisk och ekonomisk forskning sysslände allmänheten och jämväl för underlättande af de utredningar, staten själf för sina intressen kan behöfva.

Frågan om en sådan sammanslagning är icke ny. Åtgärden förordades sålunda redan år 1875 i det betänkande, angående lönereglering m. m. för kammarkollegium, som den 9 juni 1875 afgafs af den år 1873 förordnade löneregleringskommittén. Kommittén, bland hvars ledamöter funnos så erfarne och sakkunnige ämbetsmän på området som presidenterna både i statskontoret och kammarrätten, afgaf därom enhälligt följande uttalande, som i mycket kan anses fullt tillämpligt än i dag, och i hvilket flera af skälen till den föreslagna åtgärden äro på ett belysande sätt framhäfda:

*Frågans be-
handling 1875.*

»De i historiskt hänseende synnerligen viktiga handlingar, som finnas i kammararkivet samlade, hafva föranledt, att detta arkiv, i jämbredd med det stigande intresset för historiska forskningar, allt mera anlåtats i vetenskapliga ändamål och för enskild upplysning, hvaremot de officiella och skriftliga förhandlingarna emellan kollegium och arkivet minskats till den grad, att t. ex. år 1874 arkivkontoret aflät till kollegium endast två memorial och af de mål, som kollegium det året afgjorde, blott fyra undergått förberedande behandling i arkivkontoret. Det har nämligen funnits enklast och för ärendenas behandling mest ändamålsenligt, att kollegii ämbets- och tjänstemän vid förefallande behof af upplysningar från arkivet själfva begifva sig dit och omedelbart ur dess handlingar, efter anvisning af kontorets tjänstemän, hämta nödig kännedom om äldre kamerala förhållanden. Sålunda har arkivkontoret i väsentlig mån förlorat sin hufvudsakliga egenskap af ett särskildt för underlättande af kollegii ämbetsverksamhet afsedt kontor. Och då det i allmänhet är fördelaktigt, att offentliga samlingar af likartad beskaffenhet såvidt möjligt förenas till ett helt, har det syntts kommittén ändamålsenligt, om kammararkivet, hvars nuvarande förvaringsrum dessutom till en del äro föga lämpliga för handlingarnas behöriga vård, blefve öfverflyttadt till och förenadt med riksarkivet, detta så mycket hellre som den vanliga tjänstgöringen inom kammarkollegium icke är ägnad att utbilda de särskilda egenskaper, som böra finnas hos en arkivtjänsteman, hvarför det skulle kunna möta svårighet för kollegium att, vid yppad kamrerarledighet i arkivkontoret, inom ämbetsverket finna lämplig person för platsens återbesättande. Någon nämnvärd svårighet synes icke böra genom en sådan öfverflyttning uppstå för kollegii tjänstemän att göra erforderliga undersökningar, enär redan nu kammar-

arkivet är beläget utanför kollegii ämbetslokal och det härförinnan ofta inträffat, att upplysningar måst inhämtas i riksarkivet.»

Att institutioner i det längsta söka motsätta sig inskränkningar i sin organisation, är emellertid en allbekant sak; och kammarkollegium utgjorde intet undantag i detta hänseende samt afstyrkte alltså den föreslagna åtgärden. Det erkände dock därvid riktigheten af kommitterades uppgift, att remisserna till arkivet väsentligt minskats och att undersökningarna i stället företagits af kollegiets öfriga tjänstemän, men det framhöll, att för sådana undersökningar måste jordeböcker och de egentliga kronoräkenskaperna »vara på samma ställe att tillgå», och om då kammarrättens räkenskaper, som dittills öfverlämnats till kammararkivet, skulle kvarstanna i kammarrätten, under det att det hufvudsakliga af arkivet öfverflyttades till riksarkivet, medan åter vissa äldre jordeböcker och handlingar funnes i kollegiets provinskontor, skulle kammararkivet blifva så söndradt, att undersökningarne skulle försvåras eller nästan omöjliggöras. Till en belysning af halten hos dessa skäl, tillämpade på nuvarande förhållanden, skall framdeles återkommas. Här må endast påpekas det egendomliga sätt, hvarpå i denna bevisföring användes krafvet på att jordeböckerna och kronoräkenskaperna skulle »vara på samma ställe att tillgå». Då nämligen detta »ställe», såsom redan 1875 års kommitté framhållit, *icke* var beläget i samma byggnad som kollegiets ämbetslokaler, där åter provinskontorens handlingar förvarades, utan i en helt annan byggnad, så kunde det naturligtvis ur denna synpunkt vara alldeles likgiltigt, om det gemensamma samlingsstället för jordeböckerna och kronoräkenskaperna förlades i kammarrättens eller i riksarkivets byggnad. För dessa kammarkollegii grunder förföll emellertid för den gången förslaget.

Riksdagens
skrifvelse år
1901 i arkiv-
frågan.

Frågan om ett förenande af kammararkivet med riksarkivet blef därpå år 1901 närmare berörd och belyst i en af herr *J. Centerwall* inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 85), som anknöt sig till ett af Kungl. Maj:t då framlagdt förslag om ett extra anslag å 24,000 kronor för fortsatt ordnande af kammararkivets handlingar — för ändamålet hade nämligen för åren 1897—1900 beviljats tillsammans 21,500 kronor. Denna motion utmynnade i två yrkanden, *det ena* ett förslag om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om dels fackmässig inspektion af i hufvudstaden befintliga ämbetsverks samlingar af arkivalier, dels åtgärder i öfrigt i syfte att högsta värden om rikets offentliga arkiv skulle uppdragas åt riksarkivet såsom central öfverstyrelse, *det andra*

ett kraf på att vid det nyssnämnda anslaget skulle knytas såsom villkor, att arbetet verkställdes efter sådan plan, att nödig enhetlighet vunnnes mellan riksarkivets och kammararkivets samlingar.

Då motionens motivering innehåller flere viktiga synpunkter för sammanslagningsfrågans bedömande, anhåller jag att här få vidfoga den såsom bilaga och att tillika få hänvisa till de i densamma framlagda skälen för en dylik åtgärd; i vissa hänseenden torde till dem intet behöfva tilläggas.

Motionen vann, särskildt till sin första del, ett mycket gynnsamt mottagande. Statsutskottet fann, i öfverensstämmelse med det af motionären åberopade uttalandet af 1888 års Riksdag, »ett bättre handhafvande af de på spridda håll förvarade offentlige arkiven vara *synnerligen behöfligt*».^{*)} Det påpekade, att genom stadgan angående vissa offentliga arkiv af den 31 december 1900 visserligen förbättringar i åtskilliga hänseenden ernåtts eller syntes komma att vinnas, men framhöll, att genom dessa åtgärder olägenheterna vid de centrala ämbetsverkens arkiv i hufvudstaden icke blefve afhulpna, enär dessa vore från nämnda stadga undantagna, och det berörde i samband därmed de förberedande åtgärder, som samtidigt vidtagits för åvägabringande af förslag till anordnande af sakkunnig inspektion af de offentliga arkiven — åtgärder, som i förbigående sagdt omsider den 12 oktober 1906 burit frukt i ett bemyndigande för riksarkivarien att utöfva inspektion öfver flertalet offentliga arkiv. Därpå fortsatte utskottet:

»Genom en dylik inspektion, som icke innebär någon systemförändring i afseende på de centrala ämbetsverkens arkivs förvaring och förvaltning, torde visserligen åtskilliga förbättringar i de nuvarande förhållandena kunna åvägabringas. *Det synes dock, på grund af flera, delvis af motionären framhållna orsaker, som om en verksam anordning till det bättre alltid måste blifva svår att genomföra, så länge det nuvarande systemet bibehålles, enligt hvilket ämbetsverken själfva hos sig förvara sina arkiv af äldre handlingar och hålla värden om desamma.*»^{*)} En förändring i detta hänseende torde därför böra tagas under öfvervägande. Men, innan frågan om en dylik mera genomgripande systemförändring kan upptagas till pröfning, torde en sådan sakkunnig undersökning af de befintliga ämbetsverksarkiven i hufvudstaden, som motionären företagit, vara erforderlig, och önskligt är, att den så snart som möjligt företages. Därigenom skulle, bland annat, frågan om möjligheten och lämpligheten af att ställa större eller mindre delar af dessa arkiv under

*) Kursiveradt af motionären.

riksarkivariens högsta vård och inseende eller måhända att till och med sammanföra dem i gemensam arkivlokal vinna erforderlig belysning.» Därjämte uttalade utskottet, att dock de *yngre* delarne af nämnda arkiv, hvilka kunde antagas vara för ämbetsverkens arbete i *afsevärd mån* behöfliga, borde vid ämbetsverken bibehållas.

Motionärens senare yrkande — att fortsatt anslag för kammararkivets ordnande endast skulle beviljas under villkor af att arbetet verkställdes efter sådan plan, att nödig enhetlighet vunnnes mellan riksarkivets och kammararkivets samlingar — tilltrorde sig utskottet däremot icke att tillstyrka af farhåga att därigenom ordningsarbetets oafbrutna fortgång skulle kunna äfventyras, men uttalade sig i allt fall för önskvärdheten af att det måtte tillses, om ej en närmare samverkan kunde åstadkommas mellan kammararkivet och riksarkivet vid ordnandet af likartade samlingar. Det skall sedan visas, att utskottets återhållsamhet i detta stycke tyvärr varit att beklaga. Det fortsatta anslaget begränsades emellertid till 20,000 kronor.

Arkivundersökningen
1901—1902.

Utskottets betänkande vann, utan någon gensaga, båda kamrarnes bifall, och Riksdagen aflät i fullständig öfverensstämmelse därmed den 29 maj 1901 skrifvelse till Kungl. Maj:t. Med anledning af densamma uppdrog Kungl. Maj:t den 18 oktober 1901 åt riksarkivarien att låta med riksarkivets krafter verkställa en sådan undersökning af de centrala verkens arkiv som den i skrifvelsen förordade. Undersökningen utfördes därpå under åren 1901 och 1902 och gaf till resultat, att ämbetsverkens arkivalier i många fall gingo tillbaka till 1600- och 1700-talen, ja, i ett par fall till 1500-talet, att de allra flesta verkens arkiv icke dess mindre hade alldeles otillräckliga och ofta äfven annorledes otillfredsställande, i åtskilliga fall mycket dåliga lokaler och att flertalet af ämbetsverken i följd däraf också gärna önskade att få till en med riksarkivet förenad central arkivdepå öfverlämna sina äldre arkivalier, hvarvid tidsgränsen för hvad verken önskade behålla i allmänhet varierade mellan de 10—50 sista åren och endast i några fall sträckte sig tillbaka till 1800-talets första hälft. Följder af den af Riksdagen framkallade undersökningen blefvo ock, dels att i en hel del fall verken läto ordna sina äldre arkivalier, dels att på grund af det otillräckliga och otillfredsställande utrymmet i de ursprungliga lokalerna betydande serier af sådana arkivalier blifvit på begäran af verken såsom depositioner öfverlämnade åt riksarkivet, där de sålunda för närvarande befinna sig under vida bättre lokala förhållanden än tillföre. Särskildt hafva högst omfattande sådana depositioner verkställts från kommerskollegium, statskontoret,

kammarrätten och Svea hofrätt. Till beredande af ökad utrymme för sådana depositioner, i hvad de afsett handlingar, som icke behöfva med nödvändighet förvaras i hufvudstaden, har ock som bekant efter beslut vid 1906 års riksdag en reservdepå för äldre arkivalier upprättats vid landsarkivet i Uppsala, hvaremot frågan om utvidgning af riksarkivet för anordnande i förbindelse med detsamma af den i Riksdagens skrifvelse omnämnda »gemensamma arkivlokalen» för ämbetsverkens öfriga äldre handlingar ännu ej kunnat vinna sin lösning. Såsom i viss mån följer af arkivundersökningen kunna jämväl betraktas de viktiga och välbehöfliga kungl. förordningarna af den 22 maj 1903 angående allmänna grunder för ordnande af offentliga arkiv och af den 12 oktober 1906 om inspektion genom riksarkivarien af offentliga arkiv.

Det ligger i sakens natur, att vid nämnda arkivundersökning jämväl synnerlig uppmärksamhet riktades på *kammararkivet*, hvars otillfredsställande skick särskildt uppmärksammats i den motion, som föranledde Riksdagens skrifvelse. Undersökningen konstaterade ytterligare kammararkivlokalernas dåliga tillstånd, likasom den redan i motionen berörda oredan i dess samlingar, i det att där finnes *vissa* delar af åtskilliga myndigheters äldre arkivserier, medan åter andra delar af samma serier finnes annorstädes, exempelvis i stor utsträckning i riksarkivet. Den konstaterade äfvenledes, att *kammararkivet* ingalunda omfattar samtliga de genom kammarkollegii verksamhet tillkomna arkivalierna, utan att det tvärtom till sina hufvudsakligaste delar är ett arkiv för *dels* den svenska finansförvaltningen under tiden *innan* kammarkollegium vid 1600-talets slut upprättades, *dels* de af *kammarrätten* intill senaste tid reviderade kronoräkenskaperna, medan däremot *kammarkollegiets* arkivalier, d. v. s. de under dess verksamhet alltsedan dess tillkomst uppkomna arkivserierna, till allra största delen förvaras *icke* i det i *kammarrättens* hus befintliga *kammararkivet*, utan i *kammarkollegii* egna ämbetslokaler, hvadan således äfven efter en förening af *kammararkivet* med *riksarkivet* kammarkollegium skulle hos sig behålla så godt som alla de genom dess verksamhet uppvuxna arkivalieserierna med begynnelse från 1600-talets slut. Under hänvisning till dessa förhållanden föreslog då riksarkivarien kammararkivets förening med den gemensamma centraldepå under riksarkivets vård för öfriga ämbetsverks äldre arkiv, hvilken riksdagsskrifvelsen ifrågasatt böra ersätta det hittillsvarande otillfredsställande system, enligt hvilket ämbetsverken själfva haft att hos sig bevara äfven sina äldre arkivalier. Tillika framhölls, hvad ordningsarbetet i kammararkivet anginge, att

Kammararkivet vid arkivundersökningen.

det förmodligen skulle medföra icke alldeles förkastliga fördelar, om den därvid följda planen blefve meddelad riksarkivet, hvars erfarenhet i sådant fall gärna skulle stå till tjänst.

I olikhet mot flertalet andra arkiv ställde sig emellertid kammararkivet i båda dessa hänseenden i stort sedt afvisande gentemot de förslag eller önskemål, som framställdes från det svenska arkivväsendets mest erfarna och sakkunniga myndighet. Beträffande ordningsarbetet framhöll det sålunda, att detta visserligen i kammararkivet påginge efter ett system, som afveke från det, som vore »i allmänhet använt inom arkiven i Europas kulturländer» och som ock vore »teoretiskt bättre», men att kammararkivet för sin del funne sitt eget system fördelaktigare samt därför ej ansett sig böra frångå detsamma. Det framhöll vidare, att arbetet pågått så länge, att äfven af detta skäl något ombyte af system ej borde ifrågakomma. Att under sådana förhållanden någon samverkan vid ordnandet ej kom till stånd, behöfver knappt sägas. Hvad åter angick kammararkivets förening med riksarkivet, så afstyrktes detta nu såsom tillförene med mycken bestämdhet både af kammararkivet och kammarkollegium.

Skälen härtill voro de gamla: i ett ej ringa antal fall af de mål, som hörde under kollegii handläggning, vore kamerala utredningar af nöden, som måste sträckas vida längre tillbaka i tiden, än kollegiets egna handlingar nådde, och flertalet af kammararkivets handlingar vore därför ännu länge en nödvändig förutsättning för kollegiets egen verksamhet; i vissa fall kräde dessutom dessa utredningar en så grundlig kunskap om arkivets handlingar, att den endast kunde förvärfvas genom ett längre studium af desamma. Tillika påpekades såsom ett viktigt skäl mot förslaget, att kammarkollegium genom dess realiserande skulle mista den förskola för tjänstgöring hos kollegium, som arbete i arkivet medförde.

Kritik af skälen mot kammararkivets förening med riksarkivet.

Denna argumentering hvilat emellertid, såsom vid flere tillfällen påpekats, uteslutande på en oriktig sammanblandning af å ena sidan *undersökningar* i arkivalier eller andra akter, å andra sidan *vård af* arkivalier. Undersökningar i aktstycken förekomma dagligdags i obeträknligt antal öfverallt inom hela administrationen, men icke dess mindre har man öfverallt i möjligaste mån genomfört den arbetsfördelning, att ärendenas beredning verkställas af vissa därtill utbildade ämbetsmän, under det att akternas förvaring, så snart någon större mängd sådana föreligger, plägar vara öfverlämnad åt andra. På denna princip hvilat all organisation af både arkiv- och biblioteksväsen, och

den har därvid genomförts ej blott ur en yttre arbetsfördelnings synpunkt, utan framför allt emedan erfarenheten visat, att för en tillfredsställande arkivalievård krävas både särskild tid och särskilda kvalifikationer, hvilka visst icke alltid stå den med de löpande förvaltningsarbetena sysselsatte till buds¹⁾. Ur denna erfarenhet hafva alla den senare tidens riksdagsskrifvelser och regeringsbeslut om åtgärder för bättre arkivvård vuxit fram, och om kammarkollegium skulle vilja skjuta fram sitt behof af utredningar såsom en stötesten i vägen för hvad kammararkivets *verkliga* vård kräfver, så ställde det sig blott stick i stäf mot all modern utveckling på området. Däremot är det själfklart, att en verkligt god arkivvård i högsta grad främjar utredningsarbeten af skilda slag, eftersom blott därigenom arkivalierna kunna hållas lätt tillgängliga, väl bevarade och väl ordnade. Från denna synpunkt sedt, skulle kammararkivets ställande under riksarkivet alltså endast öka kammararkivaliernas möjlighet att tjäna kollegiets egen verksamhet.

Giltigheten af det sagda förringas ingalunda af hvad som från kollegiets sida framhållits därom, att i vissa fall undersökningarna kräfde ett längre och mera grundligt studium af arkivets handlingar. Likasom omsorgsfull omvårdnad om ett bibliotek eller ett arkiv icke försvårar men väl *underlättar* ett grundligare studium af där förvarade litteraturalster eller akter, skulle kammararkivets ställande under bättre vård naturligtvis icke i minsta mån förhindra men väl underlätta för kammarkollegii tjänstemän att däråt ägna allt det studium de kunde önska.

Lokalitetshänsyn skulle härvid ingen synnerlig inverkan utöfva, eftersom kammararkivet *icke* befinner sig i samma byggnad som kammarkollegiet, och kollegietjänstemännens besök i arkivet således redan nu kräfva en vandring utomhus. Äfven om kammararkivets ställande under riksarkivet också skulle innebära dess förflyttning dit, skulle vägen blifva föga längre; kammarkollegiet har dessutom själf för ej länge sedan föreslagit en betydligt aflägsnare lokal för arkivet. Riksarkivet å sin sida har däremot med styrka betonat, att »kammararkivet, förenadt med riksarkivet, komme att blifva lika för att icke säga mera tillgängligt för kollegiets medlemmar och tjänstemän än förut», och att man från riksarkivets sida skulle göra allt för att kollegiet skulle i det nya kammararkivet äfvenledes utan hinder komma i åtnjutande af den förskola, som för tjänstgöringen i densamma kunde vara erforderlig.

¹⁾ Jämför det ofvan citerade yttrandet af 1874 års kommitté: »*Den vanliga tjänstgöringen inom kammarkollegium är icke ägnad att utbilda de särskilda egenskaper, som böra finnas hos en arkivtjänsteman.*»

Hvad denna s. k. »förskola» beträffar, må dessutom erinras, att den betydelse, den kan hafva, naturligtvis framför allt beror på de *forskningar*, som vederbörande däri företager, men icke på om han samtidigt har eller icke har den arkivtekniska *vården* om händer. Enbart anställning inom arkivet läser aldrig spelat någon synnerlig roll på vägen till kammarkollegii förnämligare platser, utan det har tvärtom varit regel, att kammarkollegium på främsta platsen — arkivariebefattningen — i denna sin s. k. förskola placerat eller åtminstone *sökt* placera personer, som det *icke* ansett lämpliga att vidare befordra till sina rådsämbeten, och kammararkivarierna ha icke heller sedermera, trots all sin arkivtjänstgöring, plägat nå vidare avancemang. Däremot finnas från kollegiets historia lysande exempel på personer, hvilka gjort sig bemärkta såsom mycket framstående kamerala forskare, men däremot aldrig tjänstgjort i arkivet.

Kammarkollegiets användning af kammararkivet.

Äfven rörande själfva kammararkivaliernas betydelse för kollegii ämbetsverksamhet torde nog på mångt håll råda alldeles öfverdrifna föreställningar, likasom därom mer än en gång fällts mycket öfverdrifna uttalanden. Först måste härvid än en gång fastslås det faktum, att kammarkollegium i sina *egna* ämbetslokaler, *skilda* från kammararkivet, bevarar så godt som *alla* akterna från sin egen verksamhet med serier ända sedan 1600-talets slut, och att det naturligtvis är i dessa, som det äger det egentliga arkivmaterialet för sina ämbetsärendens handläggning. I dessa 200-åriga serier — hvilka skulle lämnas orubbade i kollegiets vård äfven vid *hela kammararkivets* förening med riksarkivet — har kollegiet mer än tillräckligt material för den ojämförligt största delen af alla sina mål, och behöfver för deras skull alldeles icke tillita kammararkivet. Detta sker däremot, såsom här skall ådagaläggas, endast i ett mindretal fall.

För anlåtande af kammararkivet kan kammarkollegium använda tre utvägar, *remisser* till arkivet, *lån* af arkivalier ur arkivet samt *personliga besök* i arkivet. Hvilkendera, som företrädesvis användes, har varierat och synes i viss mån bero på skön. I fråga om remisserna framhöll sålunda, såsom ofvan nämnts, 1875 års kommitté, huru deras antal då för tiden starkt nedgått, och angaf äfven orsaken härtill. »Det har nämligen», sade den, »*funnits enklast och för ärendenas behandling mest ändamålsenligt*, att kollegii ämbets- och tjänstemän vid förefallande behof af upplysningar från arkivet *själfva begifva sig dit och omedelbart ur dess handlingar*, efter anvisning af kontorets (= arkivets) tjänstemän, hämta nödig kännedom om äldre kamerala förhållanden». På den tiden an-

sågos sålunda de personliga besöken i alla hänseenden förmånligast. Från midten af 1880-talet ökades emellertid remissernas antal högst väsentligt på grund af de undersökningar rörande skattefrälseräntor, som blefvo en följd af 1885 och 1888 års förordningar om inlösen af skattefrälseräntor eller ersättningar för sådana m. m. Efter att den väsentliga floden af sådana mål passerat, började dock mot 1890-talets slut åter remisserna betydligt aftaga. Sedan emellertid detta faktum påpekats i den bekanta striden år 1897, om kammararkivariebefattningen borde besättas med en kameralist utan arkivteknisk utbildning — kollegii mening — eller med arkivaliskt meriterade personer — den för arkivets vård intresserade allmänhetens åsikt, hvilken ock följdes af Kungl. Maj:t — och därvid remissernas relativa fåtalighet framhållits såsom ett argument *mot* kollegiets sträfvanden att skjuta arkivvårds-synpunkterna å sido, lära remisserna ånyo börjat växa i omfattning.

Man kan nog understundom frestas till tvifvelsmål, om utredningsmödan verkligen alltid stått i rimligt förhållande till det vunna resultatet, och om icke tid och krafter i statens tjänst kunnat lämpligare användas. Därmed må emellertid vara hur som helst, faktum är i allt fall, att äfven under denna senare tid remissernas antal är ytterst obetydligt i jämförelse med hela antalet af kollegium handlagda mål. Frånräknas, såsom tillbörligt är, sådana remisser, som röra arkivets egna ärenden (dess lokal, personal, ordnande o. d.), ställa sig nämligen under tioårsperioden 1898—1907 siffrorna på till arkivet ankomna remisser på följande sätt: 1898: 17; 1899: 24; 1900: 28; 1901: 30; 1902: 41; 1903: 30; 1904: 61; 1905: 41; 1906: 32; 1907: 29; eller i medeltal per år 33 remisser. Af löneregleringskommitténs tabell öfver hela antalet till kammarkollegium inkomna mål och ärenden åren 1900—1902 befinnes åter dessas antal hafva utgjort: 1900: 2,539, 1901: 2,461 och 1902: 2,628, eller i medeltal per år 2,542, hvaraf således de till arkivet remitterade blott utgjort närmare 1½ procent. Och äfven denna lilla bråkdel gäller då sådana fall, som 1875 års kommitté ansåg kunde »enklast och mest ändamålsenligt» skötas genom personliga besök i arkivet, ej genom remisser.

Äfven de *personliga besöken* och *länen* visa inga imponerande resultat i fråga om kammarkollegiets användning af kammararkivet. Hvad båda delarne beträffar, är för öfrigt att beakta, att de uppgifter, som stå till buds, visa i själfva verket högre siffror än de, som här rätteligen borde tagas i beräkning. Det är nämligen ej ovanligt, att tjänstemän i kammarkollegium, vid sidan af sina egentliga befattningar, erhållit särskilda uppdrag — t. ex. i kommittéer o. d. — och det inträffar

ej sällan, att de för dylika uppdrag, som alldeles ligga på sidan om *kollegiets* verksamhet, vare sig verkställa lån ur kammararkivet eller där göra personliga besök eller lån, som sålunda ingenting ha att göra med *kollegiets* användning af arkivet. Då emellertid den härför nödiga reduceringen af uppgifterna svårligen låter sig verkställas, får man taga dem sådana de föreligga, ehuru, såsom nämnts, under betonande af att de äro för höga.

Hvad då först angår antalet lån, som af tjänstemän i kammarkollegium verkställts i kammararkivet, så växlade det under tioårsperioden 1898—1907 mellan lägst 25 och högst 75 per år och utgjorde sammanlagdt under perioden 439 eller i medeltal 44 per år. Härmed bör jämföras, att samtidigt under perioden 1900—1907 lånen till kammarkollegium från *riksarkivet* voro per år lägst 78 och högst 192 samt under denna åttaårsperiod sammanlagdt 968 eller 121 per år. I detta hänseende hafva sålunda riksarkivets samlingar visat sig nära tre gånger så betydelsefulla för kammarkollegiets verksamhet, som kammararkivets; och om det påståendet vore riktigt, som stundom drifvits, att kammarkollegium måste under sin vård hafva alla de handlingar, hvilka det kan behöfva begagna för sin verksamhet, så skulle konsekvensen blifva den fullkomligt orimliga, att riksarkivet skulle förläggas under kammarkollegium.

Att åter ett förläggande af kammararkivet under riksarkivet på intet sätt skulle försvåra för kammarkollegium att fortfarande erhålla alla för dess verksamhet behöfliga lån, behöfver här ej ens sägas, då det följer af riksarkivets instruktion och är för öfrigt från riksarkivets sida uttryckligen betonadt.

Att kammarkollegiets användning af kammararkivet icke är synnerligen omfattande framgår slutligen äfven af de uppgifter, som stå att erhålla angående personliga *besök* af kammarkollegiets tjänstemän i kammararkivet. Här måste man dock röra sig med något mera sväfvande uppgifter än i fråga om lånen och remisserna på grund af en rätt egendomlig episod i kollegiets historia.

Den anknyter sig till den ofvan berörda striden 1897 om kammararkivariefattningen och till de erinringar, som därunder förekommit — för öfrigt i öfverensstämmelse med hvad redan 1875 års kommitté antydt — om att kammararkivet alltmer hölle på att blifva ett arkiv för allmänhetens forskningar i historiska och enskilda syften, men däremot icke i synnerlig grad frekventerades af kollegiets egne tjänstemän. Sedan striden, såsom ofvan nämnts, slutats med kollegiets nederlag, och då för första gången ett diarium skulle uppläggas öfver be-

sökande i arkivet, så bifölls visserligen af kollegium den nye arkivariens hemställen härom, men med det tillägg, att, såsom kollegiets protokollsutdrag den 14 januari 1898 upplyser, den dåvarande »herr presidenten, efter öfverläggning inom kollegium bestämde, att liggaren öfver besökande endast skulle afse *andra* än kungl. kammarkollegii och kungl. kammarrättens tjänstemän». Det officiella diariet skulle alltså endast delvis få lämna upplysningar öfver besökande i arkivet, och öfver förhållandet mellan allmänhetens och kollegiitjänstemännens användande af detsamma ingen vägledning därur vara att hämta.

Emellertid blef vid sidan af det officiella diariet redan året därpå i arkivet öfver besökande från de nyssnämnda verken upplagd en särskild liggare, som i det stora hela torde vara tillförlitlig, och man saknar sålunda ej allt materiel för jämförelse. Enligt denna liggare har under åren 1899—1908 antalet besök af kollegiets tjänstemän uppgått till sammanlagdt inemot 1500¹⁾ d. v. s. omkring 165 om året, medan åter enligt det officiella diariet allmänhetens besök under samma tid varit närmare 10,280 eller i medeltal 1,142 pr år. Att arkivet i detta hänseende har sin hufvudsakliga betydelse såsom arkiv för den forskande allmänheten, lider alltså intet tvifvel. Frekvensen åter af kollegiitjänstemännens besök därstädes, 165 pr år, motsvarar, såsom synes, blott ungefär ett besök hvarannan dag; och om man då erinrar sig att enligt löneregleringskommitténs utredning kammarkollegiet år 1903 hade, *utanför* arkivet, anställda 20 ordinarie ämbetsmän, 9 amanuenser med fast arfvode samt dessutom åtskilliga extra ordinarie amanuenser, d. v. s. sammanlagdt en personal af åtskilligt öfver 30 personer, så kommer på hvarje tjänsteman årligen på sin höjd 5 (*fem*) besök i arkivet, öfriga 295 dagar af årets cirka 300 söckendagar har han intet behof af att besöka arkivet.²⁾

¹⁾ För att belysa kollegiets användning för sina ämbetsgöromål af arkivet är siffran för hög, enär *dels*, som ofvan nämnts, i densamma äfven ingår sådana besök af kollegiitjänstemän, som skett i andra ärenden än kollegiets, *dels* personer, som tjänstgjort i på en gång kammarkollegium och kammarrätten, här räknats till kammarkollegium. Besöken ha mestadels företagits af tjänstemän i de lägre graderna.

²⁾ Till jämförelse kan meddelas, att åren 1902—1904 besöken af kammarkollegiets eller kammararkivets tjänstemän i *riksarkivet* voro sammanlagdt öfver 550, d. v. s. i medeltal 185 pr år. Det är möjligt, att härvid inverkat någon extra tillströmning, men omkring 100 pr år torde antalet äfven eljes vara.

Att kammararkivets handlingar i långt mindre utsträckning, än på åtskilliga håll antagits, påkallas för kammarkollegiets ämbetsverksamhet, torde härmed vara till full evidens ådagalagdt. De användas i själfva verket vid densamma i ganska ringa omfattning, och hvad som stundom yttrats om motsatsen beror på misstag. Och då i den kungl. propositionen bland de svårigheter, som yppat sig i fråga om en förening af kammararkivet med riksarkivet, i första rummet anföres, »att kammarkollegium ansett sig för sin ämbetsverksamhet behöfva *ständig* tillgång till åtminstone vissa delar af kammararkivet», så är detta således en svårighet af i verkligheten ganska ringa räckvidd, och framför allt ingalunda af den art, att den rimligtvis bör få hindra en eljes nyttig förening. Själfva *tillgången* till arkivet vare sig genom lån eller personliga besök blefve ju för öfrigt lika fri och öppen äfven efter föreningen. Återstode remissutredningarne, hvilka emellertid redan 1875 års kommitté, såsom nämnts, försäkrat kunna »enklast och ändamålsenligast» skötas genom personliga besök af kollegiets tjänstemän i arkivet. Med den vana kollegiet bör kunna förutsättas äga vid kamerala utredningar och med den stab af tjänstemän, som det äfven efter den nu föreslagna regleringen skulle behålla — utanför arkivet 14 ordinarie tjänstemän och 6 amanuenser eller biträden med fasta arfvoden, summa 20, medan exempelvis hela utrikesdepartementet icke disponerar öfver mer än 17 fast anställda tjänstemän — borde det helt visst icke heller nu för kollegiet möta någon svårighet att följa exemplen från 1870-talet och till dessa utredningar förordna fullt lämpliga personer, hvilkas arbeten därmed till på köpet skulle underlättas genom att de icke, såsom för närvarande arkivarien, behöfde samtidigt ägna sin tid äfven åt den tekniska arkivvården.

Äfven 1902 års löneregleringskommitté har tydligen icke varit främmande för tanken, att en förening af kammararkivet med riksarkivet skulle med fördel kunna låta sig verkställas. Sedan den omnämnt, att det därom väckta förslaget vid tiden för kommitténs arbeten vore föremål för särskild behandling och att kommittén i följd däraf ej fann sig äga anledning ingå därpå, fortsätter den nämligen: »*Därest* vården om kammararkivet kommer att fortfarande tillhöra kammarkollegium» etc. — ett uttryck, som synbarligen åsyftar att antyda den motsatta möjligheten såsom minst lika tänkbar. Kommittén har för öfrigt gjort några belysande uttalanden rörande den systemlöshet, som hittills rådt i fråga om fördelningen af de under kammarkollegium i dess helhet hörande handlingarna.

Föreningstankens framförande *just nu* är så mycket lämpligare, som under den senaste tiden kammarkollegiets forna motstånd mot densamma synes afsevärdt ha minskats. Saken sammanhänger med den skadegörelse af insekter, som på våren förlidet år konstaterades i arkivet, och som nödgade till ögonblickliga åtgärder. Därvid utarbetades nämligen af kammarkollegium, i samråd med riksarkivet, ett förslag till en slags kompromissuppgörelse, af hvilken framgår, att kammarkollegium numera anser, att af dess till 8,820 hyllmeter beräknade arkivalier cirka 1,000 meter äro af den art, »att de utan större olägenhet kunna förflyttas utom Stockholm eller fortfarande förvaras i någon mera aflägsen eller svårtillgänglig lokal i hufvudstaden», och att dessutom cirka 4,730 meter »äro mindre oundgängliga för kollegium än de öfriga» och torde »utan svårare olägenheter kunna förvaras i annan lokal än de öfriga» samt »ingå i en med riksarkivet förenad administrativ arkivdepå». Anspråket på hvad kollegiet skulle behålla har sålunda nedgått till cirka 3,090 meter, eller omkring 35 procent af arkivet, och de tidigare fordringarna på, att allt måste behållas, äro definitivt öfvergifna.¹⁾

En närmare granskning af uppgörelseförslaget visar emellertid äfven det vara förknippadt med en ganska egendomlig innebörd. När Riksdagen i 1901 års skrifvelse talade om ämbetsverksarkivens sammanförande till en gemensam arkivlokal, förutsatte den, att icke dess mindre de *yngre* delarne af arkiven, som vore för ämbetsverkens arbete *afsevärd mån* behöfliga, skulle vid verken behållas. Så har också naturligtvis skett vid de öfverflyttningar till riksarkivet, som redan nu ägt rum från olika verk, och så skulle man därför vänta äfven vore meningen vid kammararkivet. Det visar sig emellertid ingalunda vara förhållandet. Hvad kammarkollegiet vill behålla, är tvärtom nästan uteslutande handlingar för perioden 1539—1809, d. v. s. arkivets *allra äldsta* och *äldre* arkivalier, och af det, som skulle öfverflyttas till riksarkivet, skulle däremot den allra största delen, eller cirka 5,100 meter af de 5,730, utgöras af länsräkenskaper för tiden *efter 1809*, d. v. s. arkivets allra *yngsta* serier, medan blott 630 meter skulle utgöras af arkivalier från äldre tid. En tämligen fullständig omvändning alltså, åtminstone efter förslagets ordalydelse, af de af Riksdagen uttalade och eljes tillämpade principerna!

1) Siffrorna ofvan afse *nuvarande* hyllängd och skilja sig i följd däraf i vissa fall från de i uppgörelseförslaget befintliga, som än afse *nuvarande* längd, än densamma ökad med 10 procent. De 5,730 meter, som skulle afstås (1,000 + 4,730), återfinnas därför i förslaget, ökade med 10 procent, såsom 6,300.

Tillika skulle enligt förslaget äfven de af kammarrätten årligen granskade *nyaste* länsräkenskaperna allt frångent förenas med riksarkivet, som sålunda skulle bli det alltjämt växande räkenskapsarkivet för den moderna kammarförvaltningen, medan det hos kammarkollegium behållna kammararkivet skulle göras till en afslutad samling för tiden 1539—1809, hvars serier alltså för hvarje år skulle alltmer aflägsna sig från den aktuella förvaltningen. Äfven detta sålunda ett förryckande af den allmängiltiga regeln, att det är de äldre arkivalierna, som framför allt skola ställas under rationell arkivvård, medan däremot de nyaste serierna *kunna*, om så är nödvändigt, någon tid stanna vid de förvaltande verken! Jämväl i öfrigt vore det naturligtvis en abnormitet, både med hänsyn till statsförvaltning och arkivvård, att vid ett förvaltande verk, där, enligt 1875 års kommitté, tjänstgöringen »*icke* är ägnad att utbilda de särskilda egenskaper», som krävas för arkivvård, fastläsa ett dyrbart historiskt arkiv, hvars serier skulle omfatta 1500—1700-talen, men sluta minst 100 år före den nuvarande tiden.

Ett dylikt arrangemang skulle fullständigt strida mot hela den moderna utveckling, som i senare tider både i vårt land och i utlandet försiggått på hithörande områden.

Det skulle för öfrigt också ganska illa hänga tillsammans med den argumentation, som kammarkollegium själfv använde, då det, som ofvan nämnts, yttrade sig mot 1875 års kommittéföreläggning om kammararkivets förening med riksarkivet. Såsom redan erinrats, framhölls nämligen därvid, att arkivundersökningarna skulle försvåras eller nästan omöjliggöras, om en tredelning af arkivalierna inträdde på det sätt, att det dåvarande kammararkivet, däribland hufvudmassan af jordeböcker, flyttades till riksarkivet, medan samtidigt å ena sidan de från kammarrätten kommande kronoräkenskaperna kvarstannade hos kammarrätten, å andra sidan vissa jordeböcker och handlingar kvarblefve i kammarkollegiets olika kontor. Nu åter föreslås, *att* kammararkivet skulle delvis öfverflyttas, delvis kvarstanna, men att bland de kvarblifvande delarna skulle befinna sig hufvudmassan af jordeböcker, medan däremot bland de flyttade just skulle ingå alla från kammarrätten efter 1809 komna kronoräkenskaper, vidare *att* alla framdeles därifrån kommande räkenskaper likaledes skulle flyttas till riksarkivet, samt slutligen *att* kontorens handlingar fortfarande skulle bli orubbade, d. v. s. med andra ord, en anordning föreslås, som i sak skulle innebära just en likartad tredelning som den då kritiserade. Denna inkonsekvens i kollegiets argumentationer är ju icke ägnad att stödja deras värde.

I detta sammanhang må jämväl framhållas, hurusom uppgörelseförslaget tillvaro i sig själf är ägnad att ytterligare understryka vikten af att kammararkivariefattningen *icke uppföras på den nya lönestaten*. När 1902 års löneredgeringskommitté yttrade sig i frågan och, »därest vården om kammararkivet fortfarande kommer att tillhöra kammarkollegium», berörde organisationen i arkivet, skedde detta under förutläggning, att arkivet skulle i stort sedt behålla sin nuvarande omfattning eller till och med ökas med från kollegium öfvertagna nya arkivserier, men sakläget blir naturligtvis ett helt annat, om, enligt uppgörelseförslaget, arkivet skulle inskränkas till cirka 35 procent eller en tredjedel af sin nuvarande omfattning. Det bör ock erinras att den undersökning, som ofvan verkstälts rörande kammarkollegiets *nuvarande*, verkliga användning af kammararkivet, utgår från det *nuvarande* arkivet, och att således, huru låga siffrorna därvid än befunnits vara, säkerligen ännu mycket lägre siffror skulle yppa sig, därest arkivet minskades till en tredjedel. Uppgörelseförslaget är alltså ur alla synpunkter ägnadt att stödja krafvet på att steget tages fullt ut genom kammararkivets fullständiga förenande med riksarkivet.

* * *

Att en sådan åtgärd endast skulle vara en naturlig konsekvens af hvad hittills passerat på området och särskildt af Riksdagens skrifvelse år 1901, torde genom ofvanstående redogörelse för frågans utveckling intill nuvarande sakläge vara ådagalagd. Likaledes torde ohållbarheten af de skäl, som anförts mot förslaget, vara påvisad genom nu verkställda kritiska granskning af desamma. Återstår slutligen att här ytterligare betona vissa af de grunder, som afgörande tala för förslaget.

*Afgörande
skäl för
föreningen.*

Bland dessa grunder har inledningsvis redan anförts önskvärdheten att *underlätta de utredningar staten själf kan för sina egna intressen behöfva*. Redan 1875 års kommitté påpekade, såsom förut citerats, hvad beträffar till kammarkollegium hörande undersökningar, att det redan på den tiden »ofta inträffat, att upplysningar måst inhämtas i riksarkivet». Ofvan har genom siffror från de senaste åren styrkts, i hvilken stor utsträckning detta numera äger rum både genom lån och personliga besök. Det kan tilläggas, att jämväl remisserna till arkivet visst icke alltid kunna besvaras endast genom undersökningar i arkivets handlingar, utan äfven kunna föranleda sådana både i riksarkivet och annorstädes. Det är emellertid tydligt, att *hvarje* sådan undersökning — den må verk-

ställas för kammarkollegii räkning eller af andra ämbetsmyndigheter — i högsta grad underlättas, ju mer undersökningsmaterialet befinner sig på ett och samma ställe; endast därigenom kunna t. ex. omedelbart jämföras hvarandra kompletterande akter eller aktserier, och de uppslag, som gifvas på ett håll, utan tidsutdräkt fullföljas på ett annat. Nu förvaras, som bekant, i regel alla handlingar i regeringsärenden i riksarkivet, och i exempelvis ett kameralt mål finnas sålunda därstädes icke blott statsrådsprotokoll och regeringsbeslut, utan äfven de handlingar från enskilda eller i målet hörda myndigheter, hvilka varit föremål för föredragningen hos Kungl. Maj:t, däribland t. ex. också kammarkollegii skrivelser i saken; och det är då själfklart att, för så vidt kammararkivets akter äfven innehålla någon upplysning i saken, undersökningen skulle väsentligt underlättas, om äfven detta material funnes på samma håll tillgängligt. Därtill kommer ock att, såsom redan i 1901 års motion i ämnet betonats, i en hel del fall viktiga serier äro splittrade mellan riks- och kammararkiven, stundom såsom blad eller häften i samma bok, och att i dessa fall sammanhanget ovillkorligen kräfvat ett samtida begagnande af båda. Äfven från kammararkivet hafva för öfrigt, likasom från statskontoret och kammarrätten, under den senare tiden betydande depositioner eller öfverflyttningar till riksarkivet ägt rum. Slutligen bör ock beaktas, att medan riksarkivet äger ett synnerligen omfattande och förträffligt handbibliotek i olika grenar af svensk historia och förvaltningsväsen, är kammararkivet i detta hänseende ganska vanlottadt och kan således däri ej erbjuda samma hjälpmedel som riksarkivet.

Det bör i detta sammanhang kanske också betonas, att den administrativa eller ekonomiska karaktär, som i följd af nyss berörda förhållanden utmärker flera af riksarkivets både egna samlingar och depositioner, naturligtvis också inom dess tjänstemannakår fört med sig förtrogenhet med handlingar af dylik beskaffenhet. Hvad särskildt svensk förvaltningshistoria angår, äro som bekant mycket betydande arbeten på området utgifna af personer, som tillhört detta arkiv. Under de senare åren hafva ock därstädes alltid funnits anställda flere personer, som förut tjänstgjort vare sig i kammarkollegium eller kammararkivet, och de fortgående ytterst omfattande öfverflyttningarna till riksarkivet af arkivalier från förvaltande verk med ekonomiska funktioner — bergskollegium, kommerskollegium, statskontoret, kammarrätten, riksgäldskontoret m. fl. — hafva nödvändiggjort ett ytterligare inträngande i dithörande serier. Äfven vid universiteten har som bekant under senare tid särskildt intresse yppat sig för studier af Sveriges förvaltningsväsen och ekonomiska historia, och våra yngre historici sakna sålunda inga-

lunda vägledning på området. Det lider sålunda intet tvifvel, att riksarkivet både nu äger och framdeles utan svårighet kan erhålla på detta område fullt kvalificerade krafter. Skulle för öfrigt därutöfver i något fall en särskild, mera speciellt kameral utbildning vara önskvärd, skulle säkerligen utan svårighet äfven det önskemålet kunna tillgodoses.

Af liknande grunder, som de med hänsyn till de officiella utredningarne nyss anförda, påkallas kammararkivets förening med riksarkivet jämväl af *hänsyn för dem, som syssla med historisk och ekonomisk forskning*. Det har ofvan anförts, hvilken utsträckning dessa forskningar i kammararkivet tagit under senare tid. Det finnes emellertid helt säkert ingen af dem, som där sysslat åtminstone med mera ingående forskningar, som icke, trots allt personligt tillmötesgående, haft anledning att beklaga, att icke redan 1875 kammararkivet förenades med riksarkivet, enär i sådant fall han säkerligen undsluppit många af de svårigheter, af hvilka nu arbetet hindrats eller försenats, såsom t. ex. ofullständighet i serierna, bristen på litteratur, saknaden af förteckningar, svårigheter att påträffa önskade handlingar eller att en andra gång återfinna dem o. s. v. Det skulle vare lätt att äfven ur tryckta arbeten citera olika bevis härpå. Här må blott ett exempel anföras, nämligen det yttrande, som den 13 mars 1897 fälldes i Riksdagens Andra Kammare af den nitiske och förtjänte hembygdsforskaren, riksgäldsfullmäktigen *Johansson i Noraskog*, hvilken då tagit initiativ till särskilda åtgärder för arkivets ordnande:

»Bland de offentliga arkiv, som finnas i vårt land, är det väl knappast något, som är till den grad vanlottadt i jämförelse med sin betydelse som just kammararkivet. Det är vanlottadt icke allenast med hänseende till lokal och utrymme utan kanske ännu mer med afseende å den tillsyn och vård, som ett så pass viktigt arkiv som detta borde äga. Jag vill påstå, att med hänsyn till landets inre historia har man knappast på något ställe — icke ens i riksarkivet — så pass rikhaltigt material samladt som just i detta. Då nu det ställer sig på sådant sätt, att handlingar, som jag t. ex. för 25 år sedan sett därborta, under tiden försvunnit, så att man icke vet, om de finnas kvar i arkivet eller man alldeles förlorat dem; då det vidare visat sig, att det är svårt nog för vederbörande tjänstemän att kunna gå vare sig forskare eller ämbetsmän till handa, är det helt naturligt, att jag, med hänsyn till det intresse, jag haft för ett och annat af hvad detta arkiv innehåller, framkommit med en sådan anhållan som jag gjort.»

Liknande erfarenheter har tyvärr mången forskare på vår inre historias område fått göra. Att härutinnan få det bättre ställt är emellertid ej blott ett enskildt önskemål. Ty för så vidt det äfven är af allmännare intresse, att Sveriges inre historia någon gång blir skrifven, är det också ett allmän-intresse, att de alltid mödosamma förarbetena härtill icke försvåras, utan i möjligaste mån underlättas.

Kammararkivets förening med riksarkivet påkallas vidare för ett *förståndigt användande af statens medel*. I detta hänseende erinrades redan i 1901 års motion, att vanvård af offentliga arkiv lätt kan draga nya kostnader med sig, och att deras räddning och framtida bevarande säkerligen blir billigare, om de centraliseras, än om de skola hvar på sitt håll upphjälpas och förses med drägliga lokaler. Det framhölls ock, hurusom det i regel blir ett slöseri med både tid och kraft att för utförande af ett visst arbete använda personer, som i dylika ting icke äga fackutbildning och öfning. Riktigheten af dessa uttalanden ligger för öppen dag. De ha ock, just hvad kammararkivet angår, mer än en gång bekräftats. Tidigare vanvård har förorsakat statsverket dryga kostnader, och bristande fackutbildning hos vid arkivet anlitate krafter ha åsamkat andra. Hvad särskildt de personliga krafterna angår, så kommer dessutom gifvetvis den afsevärda reduceringen i kammarkollegiets tjänstemannakår, som det nu framlagda löneredlingsförslaget innebär, att föröka de svårigheter, som redan 1875 års kommitté framhöll såsom en följd af det faktum, att tjänstgöringen hos kollegium ej var ägnad att utbilda arkivmannaegenskaper, svårigheten nämligen för kollegium att vid yppad ledighet i arkivet »inom ämbetsverket finna lämplig person för platsens återbesättande». Här gäller emellertid framför allt att skaffa garantier för en *ständig*, sakkunnig vård, och huru en sådan skall ernås har Riksdagen själf påpekat i 1901 års skrifvelse, då den uttalat, att genom en blott inspektion visserligen åtskilliga förbättringar torde kunna vinnas, men att »*en verklig anordning till det bättre*» svårigen kunde genomföras utan en brytning med det rådande systemet att »ämbetsverken själfva hos sig förvara sina arkiv af äldre handlingar och hafva värden om desamma». Saknas den *ständiga*, sakkunniga värden, kan en inspektion visserligen påpeka, men ej förebygga bristerna.

Hvad slutligen lokalfrågan angår, gäller naturligtvis om densamma hvad Riksdagen den 9 sistlidne april uttalade såsom allmän princip, då den på grund af statsrevisorernas berättelse framhöll vikten att vid byggnader för statsverkets räkning toges under öfvervägande, huruvida icke genom ett och samma byggnadsföretag flere offentliga institutioners behof af nya lokaler kunde blifva tillgodosedda. Det är själfklart, att de byggnadsbehof, som kunna uppstå med hänsyn till värden af de centrala ämbetsverkens arkivalier, kunna vinna en vida billigare lösning genom deras sammanförande under riksarkivets vård i en gemensam arkivlokal, än om flere särskilda moderna arkivlokaler skulle på olika håll uppföras eller inredas.

Kammararkivets förening med riksarkivet nödvändiggöres slutligen äfven af omsorgen om en ytterst viktig statsegendom. Om kammararkivets betydelse i sådant hänseende ur rent historisk synpunkt torde här ej behöfva talas, då denna från alla håll är erkänd, men väl kan måhända böra erinras, att dess akter äfven äro ytterst viktiga dokument för både statens och enskildes äganderättsförhållanden. På deras omsorgsfulla bevarande kunna alltså bero ekonomiska värden af synnerlig omfattning. Nu är det emellertid ett faktum, att kammarkollegium icke mäktat gifva kammararkivet den vård, det bort hafva, och att detta dyrbara arkiv därför varit i hög grad missvärdadt. Såsom bevis härför kunde måhända vara tillräckligt att hänvisa till 1897 års statsrevisorers yttrande och det uttalande, som med anledning däraf afgafs af statsutskottet vid 1898 års riksdag, däri utskottet talade om »det af revisorerna anmärkta, *vanvårdade och oordnade skick*, hvori de i kammararkivet bevarade arkivalierna befinna sig». Då i denna motion emellertid just med hänsyn till hittillsvarande missförhållanden föreslås en afvikelse från en kungl. proposition i ämnet — en afvikelse, som för motionärerna framstår såsom *oundgänglig*, om kammararkivet skall för framtiden kunna erhålla ett bättre öde än hittills — torde ytterligare upplysningar i saken icke vara ur vägen. Därvid må dock framhållas — likasom det skedde i 1901 års motion i ämnet — att dessa upplysningar icke afse att innebära några anmärkningar mot de personer, på hvilka den bristande vården eller missgreppen berott. Det finnes intet skäl att betvifla, att de handlat i bästa afsikt och god tro, och om resultaten blifvit underhaltiga, har detta berott på det obarmhärtiga system, som lagt arkivarlievård på myndigheter eller ämbetsmän, hvilka därtill ägt hvarken utbildning eller tid.

Det egendomliga med den vanvård, för hvilken kammararkivalierna varit utsatta, är, att den egentligen härjat värst under de *senaste* hundra åren. Tidigare höll man dem i god både ordning och vård — flere af kammararkivets än i dag mest användbara och använda förteckningar äro från 1700-talet — och motsatte sig af hänsyn till framtidens dom deras förstöring eller förskingring, så framt ej både Kungl. Maj:t och Riksdagen därtill gifvit sitt samtycke. Denna förståndiga grundsats blef dock efter hand utbytt mot en alldeles motsatt princip, enligt hvilken respektive arkivariers subjektiva omdöme, icke om handlingarnas allmänna historiska betydelse, utan uteslutande, om de kunde antagas vara behöfliga för kammarkollegiets remisser, blef normerande för såväl deras som kollegiets dom, huruvida de borde fortfarande bevaras, eller såsom »oduglige», »onyttige» eller »onödige», vare sig förskingras

till in- eller utländska myndigheter eller konsumeras såsom — patronpapper, ett öde, till hvilket ifrån denna synpunkt sådana handlingar ansågos närmast, som nått den högsta åldern. En rent af dominerande tillämpning erhöll denna grundsats, särskildt i början af 1800-talet, då från såväl kammararkivet som från kammarkollegiets öfriga samlingar de allra rikaste bidrag framburos till patrontillverkningens främjande, hvarvid arkivarien ansåg sig hafva tillräckligt skäl att förklara sådana arkivalier »umbärliga», ur hvilka han ej kunde minnas, att under hans tjänstetid »kollegiet någon enda gång anbefallt någon undersökning», äfven om han måste erkänna, att de en och annan gång blifvit af enskilde forskare använda. Från den tiden kvarstod vid kammararkivets förvaltning den principen länge förhärskande, att därifrån saklöst kunde förskingras hvad arkivarierna icke ansågo behöfligt för besvarande af *kollegiets* remisser, och från den tiden bevarades ock i vissa af arkivets lokaler ända till slutet af 1890-talet icke så få buntar med beteckningen »odugliga handlingar» eller »handlingar utan värde», hvarmed då blott afsågs, att de ej plägade användas vid kollegiets remisser.

En vändning till det bättre syntes ett ögonblick inträda i början af 1820-talet, då Kungl. Maj:ts uppmärksamhet blef riktad på kammararkivet i anledning af en befordringsfråga, vid hvilken om kammararkivarieplatsen täflade flere kameralister, hvilka stöddes af kollegiets majoritet, samt en bekant dåtida historiker och arkivman. Sedan kollegiimajoriteten försäkrat, att en del ogranskade handlingar inom arkivet, för hvilkas vård arkivmannens insikter ansetts behöfliga, »icke borde göra något synnerligt föremål», enär de voro »genom förmutning till en del skadade och stodo svårligen att iordningbringas», blef ock en af kameralisterna utnämnd, men Kungl. Maj:t lät samtidigt på tillstyrkan af en af sina rådgifvare, den för historisk forskning alltid varmt nitälskande statsministern för utrikes ärendena, grefve Lars von Engeström, förordna, att den nya arkivarien skulle »sedan arkivets alla handlingar blifvit granskade och i ordning bragta, däröfver författa ett noggrant och fullständigt register», äfvensom att kollegiet skulle »öfver verkställigheten däraf hålla behörig hand». Man kunde sålunda haft rätt att under den närmaste tiden vänta ett ifrigt ordnings- och registreringsarbete, som skulle besparat många senare obehag och kostnader. Däraf blef dock så godt som intet. Innan två år förgått, hade nämligen kollegiet på eget bevåg helt enkelt låtit inställa den af Kungl. Maj:t påbjudna registreringen. Ordlandet åter lyckades man också snart afskudda sig och delvis skjuta öfver på den nyssnämnde, vid platstillsättningen kasserade arkivmannen-historikern, hvilken

därvid snart fick tillfälle konstatera, att bland de handlingar, som kollegiet nyss förut förklarade betydelselösa och ur stånd att ordna, och från hvilka arkivarien å sin sida anhållit att få arkivet »befriadt», befann sig, bland mycket annat af synnerligt värde, exempelvis också grundstommen till riksarkivets nuvarande ytterst viktiga De la Gardie-samling.

På en likartad värdesättning och behandling af viktiga arkivalier finnas äfven från en långt senare tid märkliga exempel från dem, som hade kammararkivet under sin vård. Hit hör t. ex. det memorial på 1850-talet, i hvilket den dåvarande arkivarien om en samling räkenskaper, som för närvarande torde utgöra en viktig del i det af konung Oscar II upprättade slottsarkivet, framhöll att, enär de voro »*alla af den ålder, att någon upplysning därpå numera ej är att hämta, (!)* desammas bibehållande är utan allt ändamål», samt alltså föreslog, att då de i »öfver 100 års tid varit förvarade i ej fuktfria hvalf» och alltså ej vore användbara till patronpapper, hvartill eljes dylika handlingar plägat aflämnas, »*annan anstalt för desammas förstörande måtte komma att vidtagas*». Framställningen blef emellertid icke bifallen.

Till samma årtionde hänför sig förmodligen den skildring af tillståndet i kammararkivet, som ledamoten af Riksdagens Första Kammare, friherre Klinkowström, den 13 mars 1897 gaf i kammaren, och i hvilken han om den del af arkivet, som förvaras i det gamla »tornet» i det s. k. kungshuset på Riddarholmen, bland annat meddelar följande:

»Denna tornbyggnad har jag till stor del genomgått. Där funnos dyrbara hufvudböcker för kronans räkenskaper under Gustaf II Adolf. Jag fick med järnspett bryta lös dem från kasematthvalfven, där de lågo halfruttna. Där funnos hela högar af bara lump och förstördt papper, som sedan på prämar fördes ut och sänktes i Mälaren».

Skildringen bör kompletteras med uppgiften, att detta tornhvalf först år 1823 togs i besittning af kammararkivet, och då af arkivarien förklarades »stort, rymligt och torrt» samt »tjänligt att däruti inlägga böcker». Arkivalievården under 1823—1850-talet låter härpå lätt bedöma sig. Från samma debatt, den 13 mars 1897, kan äfven förtjäna att citeras ett yttrande af en annan forskare i kammararkivet, general Björnin, hvilken där arbetat vid en vida senare tidpunkt:

»Handlingarna äro nu kanske något mera tillgängliga än för några år sedan. På den tiden jag forskade där, voro de större delen af året fullständigt otillgängliga, ty då kunde man icke med någon fördel forska i arkivet förrän i juli månad, då det blef så torrt, att man kunde skilja pappersbladen åt.»

Äfven under 1860- och 1870-talen finnas från kammararkivaliernas behandling ganska egendomliga episoder att anteckna. Sålunda tog sig exempelvis principen, att arkivet saklöst kunde göra sig af med hvad som ej syntes direkt behöfligt för kollegiets remisser, under denna tid bland annat uttryck i olika förslag att få till utländska arkiv öfverlämna handlingar rörande den svenska kronans förvaltning af forna svenska besittningar. Man tillstodde t. ex. en finsk forskare att själf i arkivet uppgöra en förteckning på handlingar, som han ansåg lämpligare böra förvaras i finska arkiv; och när han därpå återvände med en diplomatisk framställning om deras utlämnande, mötte man honom själfmant med en ny förteckning på arkivalier, som likaledes utlämnades. Man inskränkte sig därvid ej ens till handlingar rörande Finland, utan medtog äfven sådana rörande Ingermanland, för hvilkas placering i ett finskt arkiv inga skäl kunde tala, och man gick till och med därhän i nitet att befria arkivet från handlingar, att då en af dessa, riksrådet Erik Flemings jordebok öfver sina gods — en handling alltså af rent privat natur — befanns innehålla åtskilliga uppgifter jämväl angående dennes gods och arfsförhållanden i Sverige, så sattes svenska statens tjänstemän i kammararkivet att för dess räkning *afskrifva* dessa uppgifter för att originalet i dess helhet skulle kunna sändas ur landet. Under sådana förhållanden förvånar det icke så mycket, att några år senare på eget bevåg från arkivet utan vidare till Finland på begäran helt enkelt »skänktes» en samling markegångstaxor för tiden före 1808, hvilka det finska statsarkivet på annat sätt ej lyckats förskaffa sig. Att »tornet» under samma decennier åtminstone vid ett tillfälle uppläts till autografsamlande, är då icke heller så förvånande.

Hufvudsakligen under samma årtionden tillkommo i kammararkivet ock de s. k. Sandbergska samlingarna, för hvilkas inlösen till arkivet staten efter hand utbetalat sammanlagdt 13,225 kronor. De bestå, som bekant *dels* af moderna anteckningar och afskrifter rörande äldre finansiella förhållanden — och i sådana fall kan ju en inlösen hafva varit motiverad — men *dels* ock af en mängd *i arkivet* här och hvar *hopplockade originaldokument* ända från medeltiden, och i sistnämnda fall har staten alltså till arkivet inlöst sina egna där förvarade arkivalier. Till yttermera visso lät kollegiet under åren 1879—1891 för en kostnad af något öfver 1,300 kronor slutordna och *inbinda* dessa ytterst heterogena samlingar, utan att ens därvid mer än delvis uttaga de dit förlagda originalhandlingarna, hvilka alltså så sent som 1891 genom denna inbindning blefvo fastlästa här och hvar midt bland de moderna anteckningarna. Det är således ej underligt, att om den metod, hvarefter dessa samlingar

tillkommit, måst framhållas, att den »tillämpad på originalhandlingar står i opposition till hvarje rationell plan för ett offentligt arkivs ordnande».

Under 1890-talet visade sig emellertid på olika håll hos den historiskt intresserade allmänheten ett allt starkare intresse för kammararkivet. Och 1897 framträdde det äfven i Riksdagen i den motion, genom hvilken herr *Johan Johansson* i Noraskog tog initiativet till särskilda åtgärder från statens sida för kammararkivets ordnande. Tanken vann statsmakternas bifall, och under åren 1897 och 1898 anslogos för ändamålet sammanlagdt 21,500 kronor att utgå under åren 1897—1901 — det största extra anslag, som i Sverige någonsin beviljats för ordnande af ett arkiv. Kammarkollegium däremot utkämpade just under år 1897 sin ofvanberörda, ehuru genom Kungl. Maj:ts beslut fruktlösa strid för att på den lediga kammararkivariefattningen sätta en person, som saknade arkivmeriter. Man kunde emellertid ha väntat, att, när det nu blef fråga om att sätta i gång det stora ordningsarbetet i ett så oordnad och i följd därpå svårbehandladt arkiv som kammararkivet, de omsorgsfullaste åtgärder skulle hafva vidtagits för att åt detsamma bereda en så noggrann planläggning och ett så godt utförande som möjligt. Man kunde exempelvis hafva väntat, att hänvändelse skulle hafva skett till den institution, där den största sakkunskapen på arkivväsendets område förefanns, nämligen riksarkivet, i fråga om uppgörande af arbetsplan och anskaffande af arbetskrafter. Något sådant ifrågakom dock icke. I de beräkningar, som lågo till grund för anslagsbeviljandet, hade framhållits, att arbetet borde kunna utföras under viss tid af ett visst antal »*därtill lämpliga personer.*» Den närmare organisationen blef emellertid sådan, att inga mera erfarne arkivmän därvid kunde reflektera på detsamma. Ordnandet anslogos i stället ledigt till ansökan och kom i följd därpå att igångsättas med sökande, af hvilka ingen *då* hade någon längre arkivvana, låt vara att bland dem sedermera utbildat sig verkligt dugande arkivmän. Kammararkivets egen personal blef däremot, enligt arkivets memorial den 19 september 1900, så strängt tagen i anspråk af andra tjänsteåligganden, att den »ytterst sällan kunde ägna någon tid» åt ordningsarbetet. Att det under sådana förhållanden ej kunde utföras på beräknad tid, är ej underligt; och vid 1901 års riksdag blefvo därför ock till dess fortsättande beviljade ytterligare 20,000 kronor. Någon verklig plan i detta ords egentliga bemärkelse blef emellertid icke för arbetet utarbetad, men väl i regel principer följda, hvilka, såsom ofvan nämnts, af arkivet själf erkänts afvika från det system, som är både »teoretiskt bättre» och det »i allmänhet använda inom arkiven i Europas

kulturländer», och som för öfrigt äfven är det för de svenska arkiven i Kungl. Maj:ts stadga af den 22 maj 1903 fastställda. Att nämnda principer numera äfven i kammararkivet icke mera lära finna försvarare och att undantag förekommit, kan ej göra det gjorda ogjordt; den från början bristfälliga planläggningen har vållat missgrepp under utförandet, hvilka nu torde omöjliggöra rättelser eller åtminstone göra dem vida svårare, än om man på ett rationellt sätt kunnat börja från början, och dessutom är hela anslaget upparbetadt. Men att sålunda dessa 41,500 kronor blifvit upparbetade på ett sätt, som af flere arkivmän anses såsom ett till afsevärd del bortkastadt och i vissa fall till och med skadligt arbete, och af inga sakkunniga bedömare skulle kunna i sin helhet godkännas, är ett ytterligare bevis för nödvändigheten att befria kammarkollegium från ansvaret för kammararkivet. Till jämförelse kan anföras, att andra ämbetsverk, som under de senare åren låtit ordna sina arkivalier, varit vida lyckligare, och att exempelvis ett kammarkollegium så närastående verk som statskontoret före sitt motsvarande ordningsarbete lät med tillhjälp af sakkunnige på ett synnerligen omsorgsfullt sätt utarbета och stadfästa en plan för arbetet, hvilken skulle kunna tjäna såsom mönster för hvilket arkivordningsarbete som helst.

Till de kammararkivets vidrigheter, som kammarkollegium icke mäktat att lösa, hör också som bekant dess *lokalfråga*. Det skall viligt erkännas, att försök och framställningar ej saknats — låt vara att de i flera fall tillkommit på grund af impulser eller direkta frågor utifrån — men resultatet hafva likväl alltjämt blifvit negativa. Och man kan ej värja sig för tanken, att tillståndet skulle varit annorlunda, om bakom framställningarna stått en myndighet, för hvilken arkivvården varit hufvudintresset; de skulle i sådant fall säkerligen framburits oftare och i större samklang med det öfriga arkivväsendets önskemål och behof. Nu har kammarkollegium kastat sina blickar än hit, än dit, såsom t. ex. till den gamla Frimurarelogen (d. v. s. Generalstabens nuvarande byggnad), f. d. Veterinärinstitutets tomt, Strömsborg o. s. v., lokaler samtliga belägna längre bort från kollegiet än riksarkivet, men för att sträcka handen dit, d. v. s. gå den ur både lokal och arkivalisk synpunkt mest näraliggande vägen, har ingalunda samma intresse förfunnits, ofta snarare motvilja. I hvarje fall är det säkert, att, om kammararkivet 1875 förenats med riksarkivet eller om det eljest stått under en myndighet med arkivvård såsom hufvuduppgift, dess arkivaliers förvaringslokaler icke skulle hafva befunnit sig i det dåliga skick, som nu hos dem vid skilda tillfällen konstateras, alltifrån friherre Klinckowströms besök på 1850-talet och intill nu. Ett sådant tillstånd är icke möjligt

hos någon arkivvårdande myndighet, som verkligen förtjänar det namnet, och torde icke heller ha sitt motstycke i något nutida arkiv under verkligt sakkunnig styrelse.

Huru dåligt emellertid under denna utvecklingsperiod tillståndet efter hand blifvit, kan, bland annat, framgå af den beaktansvärda skrifvelse med anledning af en inspektion af kammararkivets lokaler, som riksarkivarien den 14 mars 1907 aflät till chefen för finansdepartementet, och ur hvilken några utdrag här må meddelas:

»På de låga och trånga hyllorna äro volymerna placerade liggande icke på sidan utan på framkanten, ofta med bladens framsida i direkt beröring med hyllbrädet, hvilket gifvetvis framkallar nötning och, när yttre marginal icke finnes, skadar skriften; och plats saknas för en systematisk uppställning.

Olägenheter af ännu allvarsammare art hafva emellertid gjort sig gällande. Golfvet å arkivets nedersta botten består af tämligen glest lagda plankor, mellan hvilka berggrunden på större eller mindre djup framskymtar. Utanför uti väster vidtager snart den genom pålningar och utfyllningar bildade Riddarholmshamnen. Vid högt vattenstånd lärer vatten tränga in under den nedersta bottnen och uppgifves vid det stora vårflödet för ett par år sedan ha gått nästan upp till plankorna. Följden häraf, liksom af läget i allmänhet, har blifvit, att framför allt den nedersta bottnen i hög grad besväras af fukt. Vid mitt besök hängde mögel i tjocka flak på väggarna, böckerna kändes fuktiga eller däfnä, och under islossningstiden lära väggarna drypa af väta. Några buntar, i senare tid bildade och inslagna, som nyligen lämnats till riksarkivet och som råkat någon tid få ligga på golfvet i nedersta bottnen, hade fått icke blott omslag, utan äfven en god del af själfva papperet förstörda af fukt.

En följd af skymningen och fukten torde ha blifvit den rika utveckling af djurlifvet, som kammararkivets bottnar förete. Röda spindlar och vanliga bokmalar äro måhända af jämförelsevis oskyldig art, om än deras förekomst icke kan anses vara arkivmässig. Betänkligare är, att larfverna till en skalbagge börjat uppträda i massor och med förkärlek vända sig till allt, som är af skinn eller trä, utan att därför försmå papper. Alla hyllbräden voro icke lika angripna, men vissa voro det i så hög grad, att de smulades sönder vid minsta beröring med ett finger eller en knif. Skinnbanden åter voro, den ena hyllraden efter den andra, genomborrade af insektsgångar, ryggarne hade lossnat, ett fint mjöl silade sig fram vid beröringen och i åtskilliga fall hade gångarna utsträckts till papperet. Det är icke fråga om skadegörelse från längre tider tillbaka, i hvarje fall icke ensamt. Band från 1870-, 1880- till och med från 1890-talet befunnos vara svårt angripna» o. s. v.

Med anledning af denna skadegörelse ha ock alldeles särskilda åtgärder måst vidtagas. Sålunda har ett anslag af 6,000 kronor af Kungl. Maj:t den 4 juni 1907 beviljats för en desinfektion af arkivalierna, hvilken ock för närvarande pågår, hvarefter emellertid desamma tills vidare icke ansetts kunna åter uppläggas i de gamla insektsmittade lokalerna, utan i stället för närvarande lära uppradas eller upptrafvas i vissa lokaler i det forna riksbankshuset. Med anledning af inspektio-

nen har riksarkivarien i nyssnämnda skrifvelse för öfrigt ock framhållit, att äfven med hänsyn till lokalfrågan kammararkivets förening med riksarkivet vore den bästa lösningen, ett uttalande, som icke af någon fackman lärer kunna jäfvas.

Äfven i den kungl. propositionen framhålles, såsom ofvan nämnts, att ett visst sammanhang råder mellan föreningsfrågan och lokalfrågan. Då emellertid det vill förefalla, som om tanken på detta sammanhang understundom velat draga med sig den uppfattningen, att föreningsfrågan äfven skulle *vara beroende af* lokalfrågan, så att den förra icke skulle kunna lösas utan den senare, och en fullständig utredning af lokalfrågan alltså nödvändigtvis böra föregå föreningsfrågans lösning, så måste här betonas, att en sådan uppfattning icke håller streck. Det finnes på grund af kammararkivets från kammarkollegium skilda läge intet, som hindrar *att oberoende af lokalfrågan* besluta, att kammararkivet *äfven i dess nuvarande lokaler* skall höra under riksarkivet, i stället för under kammarkollegium. Från kammararkivets sida skulle detta endast betyda, att dess värdare framdeles finge söka sina direktiv, i stället för hos kollegium tvärs öfver en gata, hos riksarkivet tvärs öfver ett torg; och för riksarkivet betydde det blott, att detta, som redan har en del af sina handlingar uti en stor depå i hvalf under det kungl. slottet och — om man så vill — en annan del uti den nya depån i slottet i Uppsala, finge ytterligare en depå uti kammararkivet, intill dess dettas lokalfråga vore löst. Tillståndet vore visserligen ej idealiskt, men för kammararkivaliernas vård ojämförligt mycket bättre, än hvarje förlängning af det nuvarande.

Det ofvan anförda torde innebära mer är tillräckliga bevis för nödvändigheten af kammararkivets förening med riksarkivet.

En åtgärd i denna riktning är i själfva verket också intet annat än den naturliga konsekvensen af Riksdagens föregående åtgöranden i arkivfrågan, sådana de tagit sig uttryck i dess bekanta skrifvelser om bättre arkivvård åren 1888 och 1901. Något hållbart skäl för ett längre uppskof i ärendet lär ej heller kunna anföras. Tvärtom är den nuvarande tidpunkten särskildt lämplig, eftersom kammararkivets desinficering för närvarande i viss mån satt det ur verksamhet, i det att det måst stängas för forskare, och dess arkivalier måste inrymmas på skilda håll; det befinner sig alltså i ett upplösnings- och öfvergångsstadium,

som lämpligen borde efterträdas af nyorganisationen. Äfven regeringsrättens föreslagna införande manar till frågans afgörande snarast möjligt.

Tillräckliga motiv synas sålunda vara framlagda för att Riksdagen äfven denna gång fortsätter sina välgrundade initiativ i fråga om vårt lands arkivväsen och alltså *dels* vid behandlingen af kammarkollegiets lönereglering fattar sina beslut på sådant sätt, att en blifvande förening af kammararkivet med riksarkivet i möjligaste mån underlättas, *dels* i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller om framläggande för Riksdagen af förslag till en sådan förening.

I det förra hänseendet synes det önskligt, att *dels* kammararkivariefattningen icke uppföres å den *nya* lönestaten men väl dess innehafvare, om så anses lämpligt, å extra stat beredes det lönetillägg han skulle erhållit, därest äfven hans plats nu reglerades, *dels* jämväl den för arkivet afsedda amanuensbefattningen likaledes uppföres å extra stat, hvaremot vaktmästarebefattningen ej synes behöfva undergå någon ändring, då densamma under alla förhållanden torde blifva i oförändradt skick nödig för arkivet. I det senare hänseendet åter torde, därest Kungl. Maj:t tillmötesgår Riksdagens anhållan, genom Kungl. Maj:ts försorg utredning lättast kunna åvägabringas om de detaljbestämmelser, hvilka vid föreningens genomförande kunna vara nödiga.

På grund häraf hemställes,

att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition n:o 101 angående reglering af löneförhållandena m. m. vid kammarkollegium icke kan oförändrad bifallas, måtte besluta

1:o) att å stat uppföra kammararkivariefattningen med hittillsvarande lönebelopp, samt därjämte å extra stat för år 1909 för dess nuvarande innehafvare bevilja ett lönetillägg, motsvarande skillnaden mellan hans nuvarande lön och det lönebelopp, som vid löneregleringen kan varda bestämdt för innehafvare af motsvarande plats (advokatfiskalsbefattningen) i kammarkollegium;

2:o) att å extra stat för år 1909 till arfvode för en amanuens vid kammararkivet bevilja 1,800 kronor;

3:o) att nedsätta det af Kungl. Maj:t å ordinarie stat äskade anslaget till vikariatsersättnings-, renskrifnings- och tryckningskostnad, arfvoden åt amanuenser

och flitpenningar vid kammarkollegium med 1,800 kronor, eller från 23,300 kronor till 21,500 kronor; samt

4:o) att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för Riksdagen snarast möjligt framlägga förslag om kammarkivets förening med riksarkivet.

Stockholm den 23 april 1908.

Sam. Clason.

I motionens syfte instämma:

Hugo Blomberg.

J. F. Nyström.

C. Fahlbeck.

Gustaf Björlin.

Bilaga.

Motion, n:o 85, i Andra Kammaren år 1901.

Af herr **J. Centerwall**, *angående anslag till inspektion genom fackbildade personer af i hufvudstaden befintliga ämbetsverks arkivaliesamlingar m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof föreslås under sjunde hufvudtiteln i 8:de punkten beviljande af ett extra anslag å 24,000 kronor för fortsatt ordnande och registrerande af kammararkivets handlingar. Af den motivering, som i statsrådsprotokollet lämnas för detta förslag, framgår, att för samma ändamål sedan januari 1897 redan beviljats tillsammans 21,500 kronor.

Äfven i ett annat hänseende vill det synas, som skulle för kammararkivet Riksdagens uppmärksamhet snart komma att tagas i anspråk. Enligt hvad af de offentliga tidningarna är bekant, har nämligen finansministern i ämbetsskrifvelse af den 19 sistlidne december anmodat öfverintendentsämbetet att låta uppgöra ritningar och kostnadsförslag för uppförande af dels ett nytt kanslihus på den tomt, som nu upptages af bland annat kammarrättens hus — i hvilket, som bekant, kammararkivet är inrymdt — dels nya lokaler för kammarrätten, domänstyrelsen och kammararkivet på den tomt å Ridderholmen, som för närvarande disponeras af Stockholms stads auktionsverk.

De ändamål, hvilka det här gäller att för kammararkivet tillgodose — ordnandet af dess rika samlingar och dessas inrymmande i en ny lokal — äro utan tvifvel båda synnerligen behjärtansvärda; och båda hafva också, som bekant, förut varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Beträffande ordnandet behöfver jag i detta hänseende blott hänvisa till de skeden af sakens historia, hvilka i statsrådsprotokollet äro berörda; hvad åter angår frågan om ny lokal för arkivet, ber jag att

få erinra, hurusom 1897 års statsrevisorer uttalat, att det för bevarande från förstörelse af arkivets betydelsefulla handlingar och för deras tillgodogörande för forskningen vore af största vikt, att arkivet blefve förflyttadt till rymligare och ändamålsenligare lokaler än dess dåvarande.

Båda dessa frågor äro emellertid af den innebörd, att de måste frammana tanken på en tredje: frågan om kammararkivets — och måhända äfven andra af våra centrala ämbetsverks arkivs — framtida öde. Att man till den frågan bör taga största hänsyn, både när det gäller att ordna kammararkivalierna och när fråga är om att för deras bevarande anskaffa nya lokaler, lärer icke vara svårt att ådagalägga. Ett arkivs ändamålsenliga tillvaro är nämligen icke betryggad blott därigenom, att dess innehåll en gång har blifvit bragt i ordning eller att det fått en ny lokal. Dåliga lokala förhållanden hafva knappast varit den förnämsta orsaken till det sorgliga skick, hvori kammararkivet befunnit sig, utan det har varit bristen på *oafbruten* sakkunnig ledning. Sakkunnige vårdare af ett arkiv kunna göra mycket äfven i och trots dåliga lokaler, och äro de, *hvar efter annan*, af den rätta sorten, så lära de ock nog kunna sörja för att lokalerna icke blifva för ohjälpliga, utan något så när följa med arkivets utveckling. Saknas åter sakkunnig vård, så hjälpa moderna lokaler och hyllor eller en en gång införd ordning i längden föga.

Kammararkivets historia kunde gifva slående exempel härpå. Tider hafva funnits, då arkivet haft lyckan att erhålla sakkunnige vårdare; från dessa perioder kvarligga ännu för sin tid utmärkta förteckningar och dylikt. Men — och detta har alltid varit kammararkivets och liknande arkivs olycka — tider hafva sedan kommit, då sådan sakkunnig vård saknats, och när då materialet ökats, har efter hand den gamla ordningen blifvit rubbad och så småningom allt åter bragts i oreda. Hvad som främst af allt behöfves för att betrygga ett arkivs ändamålsenliga bestånd är således *garantien för oafbruten, sakkunnig vård*.

Erfarenheten från både vårt land och andra länder visar nu — hvad för öfrigt ligger i sakens natur — att sådana garantier icke stå att vinna, så framt ej de offentliga arkiven äro direkt underordnade *landets allmänna arkivstyrelse*. Utöfvas ledningen af andra myndigheter, riskerar man alltid, att dessa myndigheter vid tillsättande af arkivarie- och andra platser i arkiven icke taga tillbörlig hänsyn till att den blifvande innehafvaren äger tillräckliga arkivaliska fackkunskaper. Exempel på att så förfarits af närmast öfverordnade myndighet föreligger icke minst från kammararkivets historia, och hvad som mer än

en gång skett i sådant hänseende, kan naturligtvis, så länge systemet är oförändradt, äfven framdeles komma att upprepas.

Det, som gäller kammарarkivet, gäller också andra större, offentliga arkiv både i vårt land och i utlandet. Så länge de lyda direkt under förvaltande d. v. s. för helt andra ändamål än arkivvård samman-satta och arbetande ämbetsverk, äger man icke nödiga garantier för att erforderlig, sakkunnig skötsel skall komma dem till del. Man kan snarare antaga, att motsatsen måste inträffa. Likasom ämbets- och tjänstemännen i ett förvaltande verk under sin föregående utbildning i de allra flesta fall icke haft något tillfälle att taga kännedom om eller skaffa sig erforderlig öfning i allt det myckna, som i vår tid allt mer framställer sig såsom en oafvislig fordran på en duglig arkivvårdare, så blifva de också sedermera under sin tjänstgöring så strängt upptagna af sina dagliga, löpande göromål, att de åt arkivalisk fackutbildning icke hinna ägna någon tid. Man kan emellertid naturligtvis icke förundra sig öfver, om de gärna se en arkivarieplats, öfver hvilken verket möjligen förfogar, besatt med någon af dess egne tjänstemän — hvilken därför får verkets förord — och följden häraf blir då, att det måste fordras alldeles särskildt lyckliga undantagsförhållanden, om personen i fråga någonsin skall kunna förvärfva sig nödiga fackinsikter. Ofta får han emellertid icke ens på den nya platsen tid till egentligt arkivvårdande arbete, enär det, som bekant, icke är så ovanligt, att arkivariens be-fattning är förenad med registratorns eller med andra befattningar och i sådant fall det af dagliga löpande göromål vanligen gifves alltför mycket, för att någon synnerlig tid skulle bli öfrig för den tidsödande och besvärliga vården och ordnandet af verkets äldre, ofta på skilda håll och i olämpliga lokaler spridda handlingar. Detsamma gäller naturligtvis äfven, då — hvarpå ej heller exempel saknas — arkivarie-platsen betraktas såsom en befattning, hvilken man anser det vara en fördel att kunna disponera åt sådana, som först efter någon tids väntan därstädes kunna påräkna befordran på annat håll.

Det nu sagda innebär icke någon anmärkning mot vare sig våra centrala ämbetsverk eller tjänstemännen i dem: anmärkningen är riktad mot det hittills rådande system, enligt hvilket ej mindre vården af flera århundraden gamla arkivalier skall utföras af personer, som icke haft tillfälle att förskaffa sig därför erforderlig fackutbildning, än äfven högsta öfverinseendet öfver och ansvaret för dessa samlingar läggas på ämbetsverk, som hafva helt andra funktioner.

En naturlig följd af ett sådant system blir emellertid, att ämbets-verken i gemen, ja, äfven de personer, som inom desamma närmast

fått förvaltningen af deras arkiv sig anförtrodd, lätt komma att sakna riktig föreställning om betydelsen af de arkivalier, som stå under deras vård — något, hvarpå våra ämbetsverks historia kan lämna många slående bevis. I flertalet fall inskränker sig tjänstemännens behof af arkivalierna till handlingar af ganska sent datum, hvilka användas för utredning af förekommande ärenden; de äldre handlingarna åter behöfva de i allmänhet icke och komma därför lätt att betrakta dem såsom en onyttig börda, hvilken synes dem dess mer värdelös, ju äldre handlingarna äro. Allteftersom tiden går, dess flera af de äldre årgångarne anser man sig därför kunna inränga bland de som värdelösa betraktade delarna af arkivet; så få dessa maka åt sig för de yngre, dagligen växande löpande akterna och blifva ofta snart magasinerade på vindar, i källare och allehanda andra för arkivvård alldeles olämpliga lokaler, där ordningen bland dem efter hand blir allt sämre, där de stundom rent af märkas med beteckningen »odugliga» handlingar och faktiskt äfven af vederbörande såsom sådana betraktas. På detta sätt blir förklarligt, huru t. ex. krigskollegium i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 19 juni 1832 kunde om en stor samling uppräknade arkivalier — bland hvilka märktes i historiskt afseende så betydelsefulla saker som registratur och diaries alltifrån år 1633, breffböcker ifrån år 1635, generalmönstringsberättelser ifrån år 1626 och dylikt — förklara, att af dem »någon gagnelig upplysning för framtiden icke står att vinna», hvarför kollegiet också hemställde, att desamma skulle dels få användas till patron- och ombuntningsspapper, dels öfverlämnas till något pappersbruk för att där omarbetas. Samma åskådning ligger naturligtvis också till grund för det memorial af den 6 juni 1850, i hvilket en kammararkivarie, som dock då redan åtskilliga år beklädt sin plats, kunde om en samling hofräkenskaper af flera slag från 1600-talet — räkenskaper af stort kulturhistoriskt värde och numera sannolikt för slottsarkivet tillvaratagna — att de alla voro »af den ålder, att någon upplysning däraf numera ej är hämta», hvarför deras bibehållande vore »utan allt ändamål», hvadan han också, då de uti öfver 100 år varit förvarade i ej fukt fria hvalf och alltså till patroner ej användbara, hemställde om »annan anstalt för desammas förstörande». Lyckligtvis sade Kungl. Maj:t i båda fallen nej.

Frågan om en mera enhetlig organisation af de centrala arkiven i hufvudstaden är icke ny. Redan 1875 föreslogo de kommitterade, som år 1874 tillsatts för afgifvande af utlåtande och förslag rörande reglering af de förvaltande ämbetsverkens och myndigheternas löneförhållanden,

och som därjämte voro bemyndigade att i den mån, de funno lämpligt, föreslå ändringar äfven i verkens organisation och anordningen af deras arbete, utan meningsskiljaktighet, att *vården om kammararkivet skulle öfverflyttas till riksarkivet*. I sin motivering härför påpekade kommitterade, bland annat, lämpligheten af att offentliga samlingar af likartad beskaffenhet såvidt möjligt förenades till ett helt, äfvensom huru den vanliga tjänstgöringen inom kammarkollegium icke vore ägnad att utbilda de särskilda egenskaper, som böra finnas hos en arkivtjänsteman.*) Att kammarkollegium då afstyrkte förändringen och att Kungl. Maj:ten den gången följde kollegium, bör väl icke vara något hinder för att frågan nu upptages till förnyad ompröfning. Tvärtom ligger det i öppen dag, att det skulle varit till synnerligt gagn i mer än ett hänseende, om åtgärder redan då vidtagits, så att kammarkollegiet befriats från ansvaret af sitt arkiv och kammararkivet upphört att vara ett ständigt sorgeämne på olika håll. Om kammararkivet i enlighet med kommitterades förslag 1876 förenats med riksarkivet, skulle för dess tillbörliga ordnande säkerligen ej heller behöfts så extraordinära åtgärder, som dem regering och Riksdag numera måst tillgripa, då man därtill dels redan beviljat, dels begärt sammanlagdt 45,000 kronor, och ingen lärer väl betvifla, att detta ordnande skulle gått säkrare och bättre, om det verkstälts af riksarkivets arkivaliskt skolade tjänstemän, än af tillfälliga arbetskrafter.

Gentemot nyssnämnda kommitterades förslag om kammararkivets förening med riksarkivet anförde kammarkollegium år 1875, hurusom vissa utredningar skulle försvåras, om de egentliga kronoräkenskaperna, som dittills till kammararkivet successive öfverflyttats, komme att kvarstanna i kammarrätten, medan det hufvudsakliga af kammararkivet däremot komme att öfverföras till riksarkivet, under det att åter vissa jordeböcker och handlingar funnes kvar i kammarkollegii egna kontor. Härpå kan till en början svaras, att det är svårt att inse, hvarför, efter ett underordnande af kammararkivet under riksarkivet, de i kammarrätten reviderade räkenskaperna ej skulle kunna öfverflyttas till kammararkivet likaväl som dessförinnan; meningen vore naturligtvis icke att grundlägga ett nytt räkenskapsarkiv. Vidare må erinras, att lika litet som utomlands nödiga utredningar blifvit omöjliggjorda därigenom att de administrativa verkens äldre arkiv i allmänhet flyttats från verken

*) Betänkandet är tryckt i Bihang till Riksdagens protokoll 1879, Kommittébetänkanden, andra bandet.

under särskild arkivalisk vård, lika litet skulle sådana utredningar hos oss förhindras genom ett underordnande af kammararkivet under riksarkivet. Redan nu är det ju hos oss en hvardaglig sak, att både kammarkollegium och andra ämbetsverk för sina utredningar rådfråga riksarkivets, ofta just från dessa verk härrörande samlingar; och vederbörande verk hafva förmodligen funnit sig bättre däraf, än om de själfva skulle haft kvar den tunga bördan att förvara och vårda alla dessa arkivalier. Just med hänsyn till förekommande utredningar är det för öfrigt icke minst af nöden, att arkivalier blifva väl vårdade och ordnade; det finnes tillräckligt många exempel på den vanvård och oordning, som blifvit följden af att för mycket arkivalier fått hopa sig hos ämbetsverken; och det finns ock exempel på, hurusom på grund däraf det blifvit dem svårt att förebringa det för en utredning äskade materialet.

Då det gäller *kammararkivet*, bör man dessutom lägga märke till, att långt från alla under *kammarkollegii* verksamhet tillkomna handlingar tillhöra det s. k. *kammararkivet*. Förhållandet är nämligen det, att jämte detta s. k. kammararkiv — hvilket omhänderhafves af kammararkivarien — finnes under *kammarkollegii* vård jämväl en annan mycket stor arkivaliesamling, som man skulle kunna kalla *kammarkollegii* eget arkiv och som handhafves af kollegiets registrator och dess aktuarie. Till denna senare samling, hvilken, i olikhet med det s. k. kammararkivet, förvaras i kollegiets egna, olika ämbetsrum — kammararkivet förvaras däremot hufvudsakligen i kammarrättens hus, och kammarkollegii tjänstemän måste därför lika fullt gå öfver gatan, då de skola besöka kammararkivet, som då de besöka riksarkivet — höra så godt som *alla de akter*, hvilka tillkommit under kammarkollegiets verksamhet ända från, i stort sedt, 1600-talets slut: så kungl. bref till kollegiet, dess egna diaries, protokoll och registratur, de till detsamma från orterna inkomna handlingarna, dess akter från nämnda tid, de nyaste jordeböckerna m. m. Man kan således taga *hela* det s. k. kammararkivet från kollegiet, och detta skall dock hafva kvar under sin vård så godt som alla de handlingar, som röra dess egen verksamhet under de två senast gångna århundradena! En samling, ensamt den mer än tillräckligt betungande för ett administrativt ämbetsverk att ordna och vårda!

Af det s. k. kammararkivets serier daterar sig åter flertalet från tiden för mer än 200 år tillbaka, från en tid, då så godt som hela finansförvaltningen lydde under den gamla »räknekammaren». Där finnas, alltifrån kung Göstas nydaningsverk, representerade de

första begynnelseerna till en mängd förvaltningsgrenar, hvilka sedan anförtrotts åt helt andra ämbetsverk än det nuvarande kammarkollegiet. Där finnas de äldsta materialerna för historien om den statens inkomst- och utgiftförvaltning, som i våra dagar handhafves af statskontoret; om räkenskapskontrollen, som nu tillhör kammarrätten; om tullväsendet; om myntväsendet; om den viktiga vården om bergslagerna och om rikets sjöfart och handel m. m., för hvilket alltefter hand skapats särskilda ämbetsförvaltningar. Därtill komma också särskilda, än mera fristående samlingar, såsom t. ex. det viktigaste af de forna reduktionsmyndigheternas arkiv, vissa spillror af enskilda personers arkiv m. m. Allt detta har med kammarkollegii nuvarande verksamhet så godt som intet att skaffa. Hvarför skulle då dess vård då alltjämnt betunga kollegiet? Och hvad som i dessa dagar alltfört tillflutit kammararkivet — om också för närvarande tilloppet på grund af bristande utrymme spärrats — nämligen de reviderade kronoräkenskaperna, det kommer *icke* från kammarkollegium, utan från kammarrätten och förvaras för öfrigt delvis ej ens i kammararkivet, utan är af kollegium deponerat just hos riksarkivet.

Äfven för nu pågående *detaljordnande af kammararkivet* skulle utan tvifvel en närmare förening mellan riks- och kammararkiven vara af mycket gagn. Det är först och främst naturligt, att den rika sakkunskap och den mångåriga erfarenhet vid dylika arbeten, som förefinnes i riksarkivet, därigenom skulle på ett helt annat sätt komma detta arbete till godo än under nuvarande förhållanden, då någon sådan samverkan icke förefinnes. Betydelsen häraf framträder ytterligare, då, enligt ett af tjänstförrättande kammararkivarierna den 19 september 1900 aflåtet memorial (refererat i statsverkspropositionen), »kammararkivets egen fåtaliga personal strängt tages i anspråk af andra tjänsteåligganden och ytterst sällan kan ägna någon tid åt dylikt ordningsarbete»: tillräckliga garantier synas sålunda icke finnas för att den kännedom om arkivet i dess helhet äfvensom den arkivaliska fackkunskap och erfarenhet, som naturligtvis i högre mått bör förefinnas hos arkivets egen personal än hos de mera tillfälliga deltagarna i ordningsarbetet, kunna i önskvärd grad komma detta arbete till del. Huru viktigt det emellertid är, att ett ordningsarbete af dylik art från början icke anlägges efter mindre riktiga principer, därom förvarar kammararkivet, såsom bekant, redan nu ett varnande exempel i den s. k. Sandbergska samlingen — af staten bekostad med minst

10,000 rdr. — om hvilken en erfaren historiker och arkivman måst uttala, att den metod, efter hvilken den är upplagd, tillämpad på originalhandlingar, står i opposition till hvarje rationell plan för ett offentligt arkivs ordnande. (Historisk Tidskrift 1897, sid. 161.)

För enhetlighet i ledningen af ordningsarbetet i kammararkivet och i riksarkivet talar ännu en omständighet af mycken vikt. Kammararkivet har nämligen ingalunda i alla tider varit ett slutet helt, utan därifrån hafva vid olika tillfällen blifvit till riksarkivet — äfvensom vissa andra arkiv — öfverflyttade än särskilda grupper af arkivalier, än mera osammanhängande massor af oordnade handlingar, hvilka vid olika tillfällen af kammararkivarier förklarats såsom »umbärliga», »odugliga» och dylikt, men sedermera i riksarkivet blifvit föremål för ordningsarbete. Af i kammararkivet nu förvarade arkivalier — både sådant, som förut varit tämligen bekant, och sådant, som vid nu verkställd granskning af dess mera oordnade handlingar provisoriskt uppdelats — tillhör icke så litet just samma serier som de förut till riksarkivet öfverlämnade eller därmed närbesläktade, och bör sålunda, efter alla förnuftiga arkivprinciper, ovillkorligen med dessa sammanföras. För att detta skall låta sig göra, fordras emellertid en ganska ingående detaljkännedom af olika arkivserier äfvensom möjlighet att vid behof kunna från det ena arkivet till det andra obehindradt flytta än hela band och buntar, än lösa blad och aktstycken för att jämförande studera dem och förpassa hvarje handling just till dess rätta plats — något, som naturligtvis icke är möjligt utan gemensam, enhetlig ledning af det hela.

Utan en sådan gemensamhet kan det icke undvikas, att man på båda hållen onödigtvis kastar bort tid, möda och kostnader på ett ordningsarbete, som, när det i alla fall en gång oundvikliga sammanförandet af det samhöriga äger rum, får göras om igen. För att undvika slöseri med arbetstid och arbetskraft i statens tjänst, bör alltså en enhetlig ledning af nu ifrågavarande ordningsarbeten fortast möjligt organiseras; och då det väl icke låter sig göra att åt kammarkollegium öfverlåta vården äfven af riksarkivet, återstår blott att låta riksarkivet öfvertaga kammararkivet.

Vid frågan om ett ändamålsenligt ordnande af arkivväsendet i riket lär man emellertid icke böra stanna blott vid kammararkivet, utan taga tillbörlig hänsyn äfven till *andra centrala arkiv*. Redan de till reglering af kungl. biblioteket och riksarkivet förordnade kommitterade framhöllo i sitt utlåtande af den 30 augusti 1876, att de ansågo

väsentliga fördelar skola vinnas, om riksarkivet i egenskap af centralt ämbetsverk ställdes i någon förbindelse med öfriga inom landet befintliga offentliga arkiv, samt att en förening af de centrala arkiven och en organisation af provinsarkiven under riksarkivet vore önskelig. I sin årsberättelse för 1881 uttalade sig dåvarande riksarkivarien för att för emottagande af de jämte riksarkivet befintliga centrala arkivens handlingar skulle anordnas ett under riksarkivets tillsyn ställt reservarkiv. Vid 1887 års januari-riksdag väckta därpå framlidne landshöfding *Axel Bergström* i Första Kammaren en motion med förslag om att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om åtgärders vidtagande i syfte »att högsta värden om rikets alla offentliga arkiv måtte uppdragas åt riksarkivet eller ecklesiastikdepartementet såsom central öfverstyrelse». I motiveringen till denna motion hette det bland annat: »Då det är en beklaglig sanning, att våra många offentliga urkundssamlingar eller arkiv i de flesta fall ej handhafvas som sig bör — till oersättlig förlust för kändedomen om utvecklingen af våra förhållanden på alla områden under sista århundradena — torde en slik missriktning böra motarbetas i tid, d. v. s. innan det blir för sent. Säkraste sättet att åstadkomma en bättre sakernas ordning vore tvifvelsutän, att alla dessa arkiv ställdes under en centralstyrelse, vare sig riksarkivet eller ecklesiastikdepartementet, på det att handlingarna kunde på likformigt sätt ordnas, vårdas och tillhandahållas. Denna arkivstyrelse borde äga att föreskrifva de allmänna grunderna för ordnandet samt insamla noggranna förteckningar öfver hvarje arkivs innehåll; vidare att genom utsända inspektörer dels jämföra de upprättade förteckningarna med själfva handlingarna, och dels — hvilket vore det mest angelägna — öfvervaka, att den påbudna värden ej urartade eller återginge till vanvård; samt slutligen att tillse, att Sveriges folk finge fullt tillgodonjuta sin i tryckfrihetsförordningen förbehållna rätt att äga tillträde till offentliga handlingar. Alldenstund många enskilda fall kunna påpekas dels af oordentligt ordnande, dels af oförsvarlig vanvård och förstöring samt dels af olagligt hinder mot medborgarnes forskningsrätt, skall säkerligen en hvar nödgas medgifva behöfligheten af hvad nu ifrågasättes».

På grund af Riksdagens upplösning hann motionen ej blifva slutbehandlad, men sedan vid 1888 års riksdag frågan återupptagits genom motioner af grefve *Gustaf Sparre* i Första Kammaren och friherre *Carl Carlson Bonde* i Andra Kammaren aflät Riksdagen den 14 maj 1888 en skrifvelse (n:o 84) med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, hvilka åtgärder borde vidtagas för att vinna ett bättre

handhafvande af på spridda håll förvarade, offentliga arkiv. Vid denna frågas vidare behandling har åtskillnad gjorts mellan de provinsiella arkiven och de i hufvudstaden befintliga. Hvad de förra beträffar, har, som bekant, ifrågavarande skrifvelse efter hand ledt till den landsarkivorganisation, hvilken för närvarande just håller på att utveckla sig; de senare återstå däremot ännu att omhändertaga. I utlåtande af den 24 december 1888, föranledt af nämnda riksdagsskrifvelse, påpekar riksarkivarien, hurusom äfven andra arkiv är kammарarkivet ledo af väsentliga brister — han omnämner särskildt Svea hofrätts och statskontorets äfvensom riksgäldskontorets samt bergs- och kommerskollegiernas arkiv. Hvad särskildt de sistnämnda angår, måste deras nuvarande förvaringslokaler betraktas såsom i hög grad provisoriska: arkiven äro nämligen dels fördelade i en mängd olika rum i kommerskollegiets ämbetslokal — hvilken, som bekant, är belägen i staden inom broarne, under sig har diverse affärslokaler och således måste betraktas såsom i hög grad eldfarlig — äfvensom på husets vind, där arkivkontoren växla med boningsrum, dels äfven med viktiga delar nödtorfteligen inrymdt i ett f. d. kolerasjukhus på Östermalm. Äfven andra centrala arkiv, t. ex. medicinalstyrelsens, lära lida af liknande svårigheter.

Riksarkivarien framhöll i nyssnämnda utlåtande jämväl, huru det i allmänhet vore de äldre och sålunda i historiskt afseende värdefullare handlingarna, som ledo mest af missförhållandena, enär det vanligen var dessa, som undanflyttades till de sämre lokalerna och åtnjöto mindre uppmärksamhet och omvårdnad. Af de utvägar, som kunde ifrågakomma för afhjälpande af detta missförhållande, syntes honom den i och för sig lämpligaste och lättast verkställbara vara den, att de olika ämbetsverkens äldre handlingar sammanfördes till ett gemensamt arkiv, hvarför han ifrågasatte upprättande för de centrala ämbetsverkens äldre handlingar af ett särskildt vare sig under riksarkivets tillsyn ställdt eller på annat sätt ordnad t reservarkiv. För att ett sådant arkiv ställes i allra närmaste samband med riksarkivet — därest icke detta skulle kunna tillräckligt utvidgas för att mottaga nu ifrågavarande samlingar — talar bland annat äfven det förhållande, att sedan berörda skrifvelse afläts, likasom delvis äfven dessförinnan, från flertalet af de nämnda arkiven mycket betydande samlingar blifvit dels till riksarkivet öfverlämnade och med dess samlingar införlifvade, dels därstädes deponerade; redan samhörighetsprincipen fordrar alltså, att de äldre arkivalierna från dessa ämbetsverk icke förblifva splittrade på

olika ställen. Däremot kunde ju en lämplig tidsgräns fastställas, så att de yngsta för löpande göromål dagligen behöfliga handlingarna i mån af behof komme att stanna i verkens vård. För öfrigt må i fråga om centralisationstankens betydelse ur olika synpunkter hänvisas till den öfvertygande framställning däraf, som föreligger i en uppsats om »Våra centrala ämbetsverks arkiv» uti Historisk Tidskrift 1898. Särskildt må dock här anmärkas, hurusom i densamma med allt skäl påpekats, att ett gynnsamt tillfälle till denna tankes förverkligande synes erbjuda sig, när snart en gång Riksdag och riksgäldskontor skola flytta från Riddarholmen. Äfver häri ligger ett beaktansvärdt skäl att just nu upptaga frågan till närmare utredning.

Ett sammanförande äfven i vårt land af ämbetsarkiven till en institution sådan som riksarkivet, där de kunde vinna nödig sakkunnig vård, skulle stå i fullständigaste harmoni med liknande åtgärder, som redan verkstälts flerstädes i utlandet, och i jämförelse med hvilka vårt arkivväsen, därest vi ej följa de gifna föredömena, komme att te sig i mindre fördelaktig dager.

I *Danmark* vidtog man sålunda redan 1861 åtskilliga åtgärder för centralisering af de centrala verkens arkiv och har sedermera, särskildt efter en kungl. resolution af den 22 december 1882, gått vidare, så att i riksarkivet i Köpenhamn äro förenade icke blott de olika kansliernas forna arkiv, utan äfven t. ex. rättekammararkivet, generaltullkammararkivet, kommerskollegiets arkiv, finansarkiven och generalpostdirektionens arkiv, allt till år 1848, vidare krigs- och marinministeriernas arkiv till och delvis utöfver samma tid m. m. I *Finska statsarkivet* består för tiden till 1809 kanske den öfvervägande delen af handlingarna just af sådana, som i vårt land ännu tillhöra ämbetsverksarkiv. *Preussens* arkivväsen företer en organisation så till vida liknande den danska, att t. ex. de centrala myndigheternas äldre arkiv — de finansiella verkens ingalunda undantagna — äro förenade i Geheime-Statsarkivet i Berlin, under det däremot de provinsiella myndigheternas äro fördelade på olika provinsarkiv. I *Holland* och *Belgien* äro i arkivorganisationerna fasta gränsår gifna, så att alla arkivalier af tidigare datum äro vare sig koncentrerade i de uti Haag och Brüssel befintliga riksarkivarién eller fördelade på olika provinsarkiv, hvaremot handlingar af senare datum äro kvar hos de respektive myndigheterna. Detta gränsår är i *Holland* 1815, i *Belgien* 1794; i det senare landet äro dock äfven åtskilliga handlingar allt intill 1830

införlifvade med riksarkivet, och man är just för närvarande sysselsatt med organisationen af en ny afdelning i arkivet, afsedd att mottaga handlingar från en senare tid. Finansiella arkivalier, som hos oss ännu ligga i vanvård, räknas där bland centralarkivets dyrbaraste skatter, och af arkivets utförliga publikationer hafva därför betydande delar kunnat ägnas åt just sådana, för den inre historien så viktiga samlingar. Äfven i *Frankrike*, hvars arkivväsen i flera hänseenden är mönster gilt, särskildt hvad provinsarkiven angår, omfattar dess hufvudarkiv, nationalarkivet i Paris, högst betydande samlingar af hvad som från tidigare finansiella myndigheter finnes i behåll, och fastän där bredvid egna arkiv funnits inom vissa ministerier, såsom utrikes-, krigs- och marinministeriet, har centralisationsprincipen just i år medfört, att det sistnämnda, marinministeriets arkiv, blifvit med nationalarkivet införlifvadt.

Något giltigt skäl, hvarför man icke äfven i Sverige borde undersöka, om ej dylika exempel vore värda att följa, torde knappt kunna angifvas. Att ett ändamålsenligt ordnande af arkivväsendet komme att draga med sig vissa kostnader, synes ej vara något sådant skäl, helst då här blott ifrågasättes en utredning af saken. Hvad kostnadsfrågan angår, bör emellertid icke förgätas, både att, såsom nu framträd, vanvård af offentliga arkiv kan draga dryga kostnader med sig, och att deras räddning och framtida bevarande förmodligen skulle blifva billigare, om de centraliserades, än om de skola hvar på sitt håll upphjälpas och förses med drägliga lokaler och dylikt. Det blir också i regel ett slöseri med både tid och kraft att för utförande af ett visst arbete använda personer, som i dylika ting icke äga fackutbildning och öfning. För öfrigt må väl dock icke heller förgätas, att de penningar, som vi offra för bevarande af våra arkivskatter, dem kunna vi förtjäna in igen, men att, om dessa skatter själfva genom vanvård eller osäkra förvaringsrum skulle förfaras, en sådan förlust skulle vara oersättlig.

Sveriges inre historia är ännu till god del oskrifven. Men det är af stor fosterländsk betydelse, att den blir skrifven, ty däraf finnes mycket att lära för en hvar. Om fädernas gärning på de utländska valplatserna veta vi icke så litet; men det står oss åter att lära närmare känna fädernas gärning under de gångna tidehvarfven i eget land, på fält och vid sjö, i skog och i smedja, i kansli och i borgare-näring. Historien om *denna* gärning, detta fädernas mödosamma, väl-signelserika, sekellånga odlingsarbete borde vi dock ha skrifven, ty den lär hvar och en af oss, i vida kretsar och breda lager, sambandet

mellan *vår* egen dagliga, fredliga id och fädernas, och skall så med tusen trådar knyta samman de kommande släkterna med de gångna.

Den historien kan icke skrivas utan fri, god och säker tillgång till de skatter, som ännu ligga spridda här och hvar i våra centrala ämbetsverks s. k. arkiv. Därför bör deras arkivfråga lösas, men lösas så, att verklig garanti vinnes för bästa möjliga ordning i och bästa möjliga vård af de rika skatterna. Sådan ordning och vård kunna de icke få annat än genom arkivaliskt skolade vårdare och under arkivaliskt fackutbildad öfverstyrelse. Detta mål bör därför skarpt hållas i sikte vid hvarje åtgärd, som rör de ifrågavarande arkivens ställning. Då nu tvenne sådana åtgärder för närvarande äro å bane, hvilkas utförande på det ena eller det andra sättet måste blifva af betydelse för det »bättre handhafvande af på spridda håll förvarade, offentliga arkiv», som Riksdagen i sin skrifvelse af den 14 maj 1888 begärt, har jag trott, att en samtidig erinran om denna skrifvelse och om de i fackkretsar allmänt omfattade principerna för en riktig arkivvård icke borde saknas. Särskildt synes mig önskligt, att — likasom i Danmark provinsarkivens upprättande föregicks af en med statsanslag bekostad och af arkivmän utförd inspektion af landets alla viktigare arkiv — snarast möjligt en inspektion af sakkunnige verkställdes angående våra centrala ämbetsverks arkivs omfattning och nuvarande förvarinssätt.

Med anledning häraf och på grund af hvad ofvan anförts, får jag därför vördsamt hemställa,

1:o) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes dels låta genom arkivaliskt fackbildade personer snarast möjligt företaga en inspektion af i hufvudstaden befintliga ämbetsverks samlingar af arkivalier, dels i öfrigt vidtaga åtgärder i syfte, att högsta värden om rikets offentliga arkiv må uppdragas åt riksarkivet såsom central öfverstyrelse; äfvensom för nämnda inspektion ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag å 1,000 kronor.

Därest denna hemställan vinner bifall, är det tydligt, att sådant måste inverka på fortsättande af ordningsarbetet inom kammararkivet. Af hvad jag ofvan anført om huru vissa serier af samhöriga handlingar för närvarande äro delade mellan riksarkivet och kammararkivet,

framgår emellertid, att redan nu ett ändamålsenligt ordnande af dessa icke kan äga rum utan att en gemensam plan uppgöres och att äfven under arbetets gång nödig samverkan äger rum — hvarvid det synes naturligast, att arbetet verkställles under inseende af den myndighet, hos hvilken de största arkivaliska förutsättningarna äro att finna.

Jag tillåter mig därför att jämväl hemställa,

2:o) att Kungl. Maj:ts proposition om anslag för fortsatt ordnande och registrerande af kammararkivets handlingar må på det sätt af Riksdagen bifallas, att Riksdagen för nämnda ändamål beviljar ett extra anslag af 24,000 kronor, att utgå under fyra år, samt däraf för år 1902 anvisar 6,000 kronor, allt under villkor, att arbetet verkställles efter sådan plan, att nödig enhetlighet mellan riksarkivets och kammararkivets samlingar vinnes.

Stockholm den 26 januari 1901.

Julius Centerwall.